

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22
עק"ג 52137-09-22

ניתן ביום 03 מרץ 2024

המערערת בעק"ג 68334-03-22

[REDACTED]

המערערת בעק"ג 52137-09-22
המשיבה בעק"ג 68334-03-22

מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ

המשיבה בעק"ג 52137-09-22

פלונית

מגישת עמדה בתיק

רשות שוק ההון ביטוח וחסכון

לפני: סגן הנשיאה השופט אילן איטח, השופטת לאה גליקסמן, השופט רועי פוליאק
נציגת ציבור (עובדים) גב' ורדה אדוארדס, נציג ציבור (מעסיקים) מר שרגא וייצמן

בשם גב' [REDACTED] - עו"ד גיא כהן
בשם מנורה מבטחים - עו"ד מתן דביר, עו"ד אתי ראובן, עו"ד אבנר בן חיון
בשם פלונית - עו"ד יוסי לחיאני
בשם רשות שוק ההון - עו"ד דנה מנחה

פסק דין

(נוסח מותר לפרסום לפי החלטה מיום 10.3.2024)

השופט רועי פוליאק

ערעורים על שני פסקי דין אשר במוקדם עמדה שאלה משפטית דומה, שעניינה עמידת החברה המנהלת של קרן הפנסיה שנתבעה בשני ההליכים בחובת היידוע המוטלת עליה, מכוח הדין ומכוח הנחיות המאסדר, כלפי מבטחים בקרן הפנסיה, בעקבות הפחתה בשיעור הנכות של כל אחת מהמבוטחות.

רקע

הצגה ראשונית של "הנפשות הפועלות" וההליכים המשפטיים

1. המערערת בעק"ג 68334-09-22, גב' [REDACTED] (להלן – [REDACTED]) והמשיבה בע"ע 52137-09-22, גב' [REDACTED] (להלן – פלונית) הן מבטחות בקרן הפנסיה החדשה המקיפה "מנורה מבטחים פנסיה" (להלן – קרן הפנסיה או הקרן) המנוהלת על ידי המשיבה והמערערת (בהתאמה) בהליכים אלה, מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ (להלן – מבטחים), ועל זכויותיהן כמבוטחות חלות הוראות תקנון קרן הפנסיה. נקדים ונציין, כי החל מחודש יוני 2018 כל קרנות הפנסיה החדשות כפופות

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

- לתקנון בנוסח אחיד, אשר הוראותיו ונוסחו מוכתבים על ידי הממונה על שוק ההון ביטוח וחיסכון (להלן – **התקנון התקני ו** – **הממונה**, לפי העניין).
2. הן [REDACTED] והן פלונית (להלן ביחד – **המבוטחות**) איבדו את כושר עבודתן והוכרו על ידי הקרן כ"נכה מלא" ולכל אחת מהן שולמה בהתאמה פנסיית נכות בהתאם. בהמשך, חלה הטבה (זמנית) במצבן והן הוכרו כ"נכה חלקי" בשיעור של 50% ושיעור פנסיית הנכות הופחת בהתאמה למחצית. ואולם, ההטבה במצבן היתה זמנית בלבד ובעקבות החמרה במצבן הרפואי הן הוכרו שוב כעבור תקופה לא ארוכה כנכות מלאות. עם זאת, מאחר שבתקופה בה הן הוכרו כנכות בשיעור חלקי בלבד הן לא שילמו דמי גמולים לקרן, הודיעה להן הקרן כי אין הן זכאיות להגדלת פנסיית הנכות ושיעורה לא יעלה על שיעור הפנסיה ששולם בגין הנכות החלקית אף אם כושר עבודתן שוב אבד באופן מלא.
3. כל אחת מהמבוטחות הגישה תביעה נגד מבטחים. לטענתן, מבטחים הפרה את חובת היידוע כלפיהן, לרבות חובת יידוע קונקרטי המפורטת בחוזר שהוצא על ידי הממונה. אלמלא כן, היו המבוטחות משלמות לקרן את התשלומים הנדרשים לשמירת הכיסוי הביטוחי במלוא היקפו. מבטחים טענה כי קיימה את חובת היידוע בכל מכתב שנשלח למבוטחות בו פורטו ההכרה בנכות ושיעורה. בהודעה, שתצוטט להלן, צוין במפורש כי אם המבוטח הוכר כזכאי לנכות בשיעור הנמוך משיעור פנסיית הנכות המרבית של 75% עליו לפעול באופן עצמאי להשלמת הכיסוי הביטוחי וכי אם לא ייעשה כן ייפגע משמעותית הכיסוי הביטוחי לאירועי נכות ופטירה (פנסיית שאירים). עוד צוין בהודעה כי הימנעות מביצוע התשלומים עשויה במקרה של נכות חלקית "למנוע ממך לתבוע הגדלת הפנסיה עקב [ה]החמרה בנכות".
4. תביעת [REDACTED] נדחתה על ידי בית הדין האזורי תל אביב (השופטת מיכל נעים דיבנר ונציג הציבור מר שלום נויפלד; ק"ג 57267-07-20) ואילו תביעת פלונית נתקבלה על ידי בית הדין האזורי ירושלים (סגנית הנשיא [כתוארה אז] שרה ברוינר ישרזדה ונציג הציבור מר משה נחמיה וגב' אסתר כהן; ק"ג 24664-09-20).
5. לנוכח הסוגיה המשפטית הדומה שעלתה בשני הערעורים מצאנו לנכון להורות על איחוד הדיון בערעורים ולאחר הדיון הראשון בפני המותב הורינו על קבלת עמדת המאסדר, רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון (להלן – **הרשות**); הרשות והממונה העומד בראשה יכוננו להלן יחד – **המאסדר**), בשאלה המשפטית.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

הרקע למחלוקת – הפסקת העברת תשלומים לקרן פנסיה בעת "נכות חלקית"

ההסדר התקנוני

6. בטרם נפרט את הנסיבות העובדתיות וטענות בעלי הדין בכל אחד מהערעורים, נציג בהרחבה מסוימת לצורך הבנת המחלוקת את "כללי המשחק" החלים בנסיבות בהן מבוטח בהסדר פנסיוני המתבצע באמצעות קרנות פנסיה הפסיק להעביר דמי גמולים לקרן הפנסיה, בין בעקבות פרישה זמנית ממעגל העבודה ("בין עבודות") ובין בעקבות אובדן כושר עבודה המזכה בקבלת פנסיית נכות מקרן הפנסיה. נעיר, כי כללי המשחק יתוארו להלן בקווים כלליים בלבד המאפיינים את המצבים השכיחים ללא התייחסות לכל אחת מהחלופות והאפשרויות התקנוניות.

7. ככלל, על מנת שלמבוטח יהיה כיסוי ביטוחי בר תוקף עליו לשלם דמי ביטוח באופן שוטף עובר להתרחשותו של האירוע הביטוחי. לפיכך, דמי ביטוח ששולמו בעבר על ידי המבוטח אך תשלומם הופסק, לא יקנו למבוטח במקרה הרגיל כיסוי ביטוחי אם מקרה הביטוח יתרחש בשלב מאוחר יותר. כך בין היתר בביטוחי רכוש, כגון ביטוחי דירה ורכב, וכך גם בביטוחי חיים ואובדן כושר עבודה, בין אם הם נרכשים במסגרת חוזה ביטוח (פוליסה) ובין אם הם נובעים מהחברות בקרן פנסיה ותיקה או חדשה (לעניין קרן פנסיה חדשה ראו: סעיף 63.1 לתקנון התקני; ע"ע (ארצי) 11-14-17754 ח'דר – **מנורה מבטחים פנסיה בע"מ**. פסקה 9 (26.4.2015). להלן – עניין ח'דר).

8. על מבוטח הסבור כי איבד את כושר עבודתו להגיש תביעה לקרן הפנסיה להכרה כ"נכה". בתום בחינת תביעת מבוטח עומדות בפני קרן הפנסיה שלוש חלופות: **האחת**, הכרה במבוטח כ"נכה מלא" ששיעור נכותו הוא לפחות 75% (בהסדרים הביטוחיים השונים לא קיימת הבחנה בין זכויות נכים ששיעור נכותם עומד על 75% לבין נכים ששיעור נכותם 100%, ואלה כאלה מסווגים כ"נכה מלא"). **השניה**, הכרה במבוטח כ"נכה חלקי" ששיעור שייקבע על ידי הקרן הנע בין 25% ועד ל- 75%. **השלישית**, דחיית התביעה. יודגש, כי ככלל דרגת הנכות לפי תקנוני קרנות הפנסיה **אינה צמיחה** וכי קרן הפנסיה רשאית (ואף חייבת) להעמיד מעת לעת את המבוטח לבדיקה לקביעת דרגת הנכות העשויה להשתנות (ראו: חוזר פנסיה 2002/9).

9. כאשר קרן פנסיה מכירה במבוטח כמי שאיבד את כושר עבודתו באופן מלא ("נכה מלא"), הוא זכאי לפי התקנון האחיד של קרנות הפנסיה הוותיקות הגרעוניות והתקנון התקני (של קרנות הפנסיה החדשות), עמן נמנית מבטחים, כי - לצד תשלום הקצבה החודשית בשיעור המרבי בהתאם למסלול הביטוח שבחר המבוטח - קרן

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

הפנסיה תזקוף בחשבון המבוטח את דמי הביטוח ("דמי הגמולים" כהגדרתם בענף הפנסיה) מהשכר המבוטח. במילים אחרות, קרן הפנסיה תיכנס לנעלי המבוטח ו"תשלם" לעצמה, באופן רעיוני, את דמי הביטוח מהשכר המבוטח בקרן, כך שזכויותיו של המבוטח בקרן הפנסיה (המשך חיסכון לעת פרישה; כיסוי ביטוחי למקרה פטירה; שמירה על רצף ביטוחי למקרה של אובדן כושר עבודה) ישמרו במלואן (ראו: סעיף 74 לתקנון התקני שכותרתו "זקיפת דמי ביטוח לעמית נכה"). בענף הביטוח מכונה פעולת התשלום העצמי "שחרור" – דהיינו: המבוטח משוחרר מתשלום דמי הביטוח, אך זכויותיו נצברות ונשמרות כאילו שולמו דמי הביטוח (ראו: רע"א 8014/09 **דקלה חברה לביטוח בע"מ נ' פרידמן** (21.4.2011); בר"ע (ארצי) 31278-12-20 **מגדל חברה לביטוח בע"מ – אקוקה**. פסקה 25 (10.3.2021)) – ואנו נעשה בו שימוש מטעמי נוחות גם בפסק דיננו להלן הגם שענייננו בקרן פנסיה.

10. לעומת זאת, כאשר קרן הפנסיה מכירה במבוטח כמי שאיבד באופן חלקי בלבד את כושר עבודתו ("נכה חלקי" במונחי קרנות הפנסיה) יחול ה"שחרור" לפי שיעור הנכות. כך לדוגמה, אם מבוטח הוכר כנכה בשיעור 50% יבוצע תשלום רעיוני של קרן הפנסיה (שחרור) בגובה מחצית מדמי הגמולים, כנגד מחצית השכר המבוטח, ועל המבוטח יוטל לשאת במחצית הנותרת של התשלום כתנאי לשמירה על זכויותיו הביטוחיות ועל המשך צבירת כספי החיסכון בעד אותה מחצית שכר (ראו: סעיף 75 לתקנון התקני שכותרתו "כיסוי ביטוחי והפקדות דמי גמולים לנכה חלקי"). במילים אחרות, בנכות חלקית השחרור יוגבל לשיעור השווה לשיעורו של כושר העבודה שניטל מהמבוטח (שיעור הנכות החלקית). בגין כושר העבודה שנותר למבוטח שהוכר כנכה חלקי (ההפרש בין כושר עבודה מלא בשיעור 100% לבין שיעור הנכות שנקבע לנכה החלקי) על המבוטח להמשיך ולשלם דמי גמולים.

11. הפסקת העברת תשלומים לקרן פנסיה, בין מחמת עזיבת מקום עבודה ובין מחמת סיום תקופת נכות, עלולה להביא לפגיעה דרמטית במבוטח. אם המבוטח ילך לעולמו שאיריו לא יהיו זכאים לקבלת פנסיית שאירים, ואם יאבד את כושר עבודתו הוא לא יהיה זכאי לקבלת פנסיית נכות. כאשר המבוטח יחדש את העברת התשלומים לקרן הוא יחויב ב"תקופת אכשרה" של חמש שנים בהן אין הוא מבוטח מפני מחלה קודמת. בהתאמה, כאשר מבוטח המסווג כ"נכה חלקי" נמנע מלהעביר תשלומים לקרן הפנסיה בגין כושר העבודה החלקי, הוא ימשיך להיות מבוטח באופן חלקי כתוצאה מהשחרור החלקי אך לא יהיה מבוטח בגין השכר הנוסף שביטח טרם אובדן כושר עבודתו (סעיף 75.5 לתקנון התקני). לפיכך, אם המבוטח שהפך ל"נכה

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

חלקי"י ולא שילם דמי גמולים על יתרת השכר לקרן ילך לעולמו, פנסיית השאירים תעמוד על חלק בלבד מהפנסיה שהיתה משולמת אילו שולמו דמי הגמולים המלאים בניכוי השחרור. באופן דומה, אם נכה חלקי שלא שילם דמי גמולים יהפוך לנכה מלא, הוא לא יהיה זכאי לתוספת על פנסיית הנכות החלקית המשולמת לו חרף האובדן המלא של כושר עבודתו.

[להלן **דוגמה מספרית** המותאמת למבוטח ששכרו המבוטח עמד על 8,000 ש"ח טרם אובדן כושר העבודה :

המבוטח הוכר כ"נכה מלא" - המבוטח זכאי לקצבת נכות מלאה מקרן הפנסיה. במקביל, מופעל מנגנון השחרור, כך שקרן הפנסיה זוקפת לזכות חשבונו של המבוטח הנכה (המלא) בקרן את מלוא דמי הגמולים בגין שכר מבוטח של 8,000 ש"ח. כפועל יוצא מכך, זכויותיו הביטוחיות של המבוטח הנכה (המלא) נשמרות במלואן ולכספי החיסכון הצבורים בקרן אף מתוספים דמי הגמולים הרעיוניים.

המבוטח הוכר כ"נכה חלקי" בשיעור של 40% - המבוטח זכאי לקצבת נכות חלקית מקרן הפנסיה שסכומה 40% מקצבת הנכות שהיה מקבל אילו הוכר כנכה מלא. במקביל, מופעל מנגנון השחרור, כך שקרן הפנסיה זוקפת לזכות חשבונו של המבוטח הנכה (החלקי) בקרן דמי גמולים בגין שכר מבוטח של 3,200 ש"ח בלבד (40% משכר מבוטח של 8,000 ש"ח). על המבוטח להמשיך בהעברת תשלומים לקרן מהשכר בגינו לא שוחרר מביצוע תשלומים (4,800 ש"ח נוספים). אם לא יעשה כן הכיסוי הביטוחי בגין 4,800 ש"ח שאינם מבוטחים יתבטל. לכן, אם ילך לעולמו תשולם לשאיריו פנסיית שאירים הנגזרת משכר מבוטח של 3,200 ש"ח בלבד, ואם מצבו הבריאותי יוחמר והוא יאבד באופן מלא את כושר עבודתו, כפי שארע למבוטחות בענייננו, סכומה של פנסיית הנכות לא ייגזר מהשכר המלא שביטח במרוצת שנות חברותו (8,000 ש"ח לפי הדוגמה) בקרן הפנסיה אלא מהשכר החלקי שזקף על ידי הקרן בגדרו של מנגנון השחרור (3,200 ש"ח).

12. עם זאת, הפגיעה במבוטח שהפסיק להעביר דמי גמולים לקרן הפנסיה מכל סיבה שהיא אינה מיידית. בחמשת החודשים הראשונים להפסקת העברת דמי הגמולים הכיסוי הביטוחי למבוטח נשמר, באופן אוטומטי, בעקבות הפעלת "**ארכת ביטוח**" בגדרה נגבים דמי ביטוח מתוך החיסכון הפנסיוני של המבוטח בקרן (סעיף 36 לתקנון התקני; ע"ע (ארצי) 25181-03-19 **מלונות הכשרת היישוב בע"מ** – **בן עמי**). פסקה 50 והאסמכתאות שם (4.3.2021); יוער בהקשר זה כי בעבר עמד משכה של הארכה על שלושה חודשים בלבד, ובהתאמה פרק הזמן שנקבע בהסדרים מסוימים

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

לביטוח עובד חדש שיש לו הסדר ביטוחי קודם הועמד על שלושה חודשים). סעיף 36.5 לתקנון התקני מחיל את ארכת הביטוח גם על "עמית שחלה הפחתה בדרגת הנכות שנקבעה לו". בתום תקופת ארכת הביטוח רשאי המבוטח בהתאם לתקנה 37 לתקנון התקני לערוך "הסדר ביטוח" ("הסדר ריסק" בהתאם למינוח מקובל) לתקופה שלא תעלה על שנתיים מיום הפסקת ההפקדות. זכות המבוטחים להארכת תקופת הכיסוי הביטוחי מעוגנת בתקנות 4(א)(1) ("ארכת ביטוח") ו- 4(א)(2) ("הסדר ביטוח") לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כיסויים ביטוחיים בקופות גמל), התשע"ג – 2013 (להלן – **תקנות כיסויים ביטוחיים**) ובתקנות 36 ו- 37 שאוזכרו לעיל בתקנון התקני.

יודגש, כי ארכת הביטוח והסדר הביטוח נועדו לשמירת הכיסויים הביטוחיים בלבד ללא הגדלת הצבירה לפנסיה. כפועל יוצא מכך, עלות הסדר הביטוח (הסדר הריסק) נמוכה באופן משמעותי מעלותם של דמי הגמולים שהיה על המבוטח לשלם אלמלא הסדר הביטוח הזמני, עובדה שיש בה כדי להקל על המבוטח שיצא זמנית ממעגל העבודה לעמוד בתשלום החלקי של דמי הביטוח אשר נועד לשמר את הכיסוי הביטוחי שרכש בתקופת חברותו. יצוין, כי המבוטח אף רשאי לממן את הסדר הריסק מתוך הצבירה (החיסכון) בקרן הפנסיה ככל שהיא מספקת (ראו: תקנה 4(א)(2) לתקנות כיסויים ביטוחיים).

13. הנה כי כן, מבוטח אשר הוכר כ"נכה מלא" ובעקבות שיפור – זמני או קבוע -במצבו הוכר כ"נכה חלקי", והוא לא שילם דמי גמולים ולא ערך הסדר ביטוח בתום ארכת הביטוח, נפגע באופן משמעותי בשני היבטים:

אובדן כיסוי ביטוחי – כל עוד המבוטח אינו משלם לקרן דמי גמולים או עורך "הסדר ביטוח", למבוטח "לא יהיה כיסוי ביטוחי לנכות ושאימים ביחס להפרש השכר הקובע, בשל החמרת הנכות הקיימת או בשל נכות או מוות כתוצאה מאירוע שאינו קשור לנכותו הקיימת" (סעיף 75.5 לתקנון התקני).

רכישת תקופת אכשרה – המבוטח אשר חידש את תשלום דמי הגמולים באיחור, יידרש לתקופת אכשרה חדשה של חמש שנים בגין הפרש השכר הקובע בגדרה לא יהיה מבוטח "בשל אירוע מזכה הנובע מתאונה, מחלה, מום או כל מצב רפואי שארעו או החלו ... לפני חידוש מעמדו כעמית המבוטח בקרן" (המונח הרווח הוא "מחלה קודמת". ראו בהרחבה: ע"ע (ארצי) 10082-10-17 **יחיאל – מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ** (26.9.2019)), ואף עלול לאבד את האפשרות להיות מבוטח גם מעבר לתקופת האכשרה בגין אירועים הקשורים למחלתו אם נערך בגינו הליך של

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

חיתום פרטני (השוו: עק"ג (ארצי) 68023-05-22 **מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ** – **ביטאר** (10.3.2023)). מטבע הדברים החמרת מצב קיים והעלאת שיעור הנכות בעקבותיו, יסווגו כמחלה קודמת המחייבת את תקופת האכשרה הארוכה, כך ששיפור זמני במצב הרפואי של נכה שאינו ערני דיו להוראות התקנון עלול לגרום לנכה או לשאיריו, אם חלילה יורע מצבו, לנזק כלכלי משמעותי אשר בחלק מהמקרים הוא בלתי הפיך.

14. יצוין, כי מצב של שינוי בהיקף הנכות בעטיו סיווג המבוטח משתנה מ"נכה מלא" ל"נכה חלקי" ושוב ל"נכה מלא" גם אם אינו שכיח אינו נדיר, בין היתר עקב העובדה כי במחלות שונות קיימת תופעה של שיפור זמני בלבד ("רמיסיה") וכי דווקא במצבים אלה, בהם ההיתכנות להחמרה במצב הרפואי לאחר תקופת הטבה זמנית גבוהה, חשיבות השימור של כיסוי ביטוחי למקרה של אובדן כושר עבודה רבה. נוסף ונציין, כי הפגיעות המתוארות לעיל בכיסוי הביטוחי תתרחשנה בחלוף תקופת ארכת הביטוח (או הסדר ריסק) ללא קשר לתקופת החברות בקרן הפנסיה שקדמה לנכות החלקית.

חוזר פנסיה 2003/4

15. בעניין **רפורט** נדון בבית הדין הארצי עניינה של מבוטחת אשר נדרשה על ידי קרן פנסיה לעמוד בתקופת אכשרה למחלה קודמת בעקבות יציאתה לחופשה ללא תשלום. בית הדין פטר את המבוטחת מעמידה בתקופת האכשרה חרף הוראות התקנון בעקבות הפרת חובת היידוע כלפי המבוטחת על ידי אותה קרן (ע"ע (ארצי) 1341/01 **רפורט – מבטחים מוסד לביטוח סוציאלי של העובדים בע"מ**, פד"ע לח 630 (2003)). בשולי פסק הדין צוין כי קרן הפנסיה הנתבעת הודיעה כי "הממונה ... הורה לכל קרנות הפנסיה החדשות לפעול כאמור בפסק דיננו, היינו להודיע למבוטחים כאשר נפסקות הפרשות בגינם" (חוות דעת סגנית הנשיא א' ברק בעמ' 647; חוות דעת השופטת נ' ארד בעמ' 649).

ואכן, בחודש פברואר 2003 הוצא על ידי הממונה, בכובעו המקביל דאז כמפקח על הביטוח, חוזר פנסיה 2003/4 שכותרתו "הודעה לעמית בקרן פנסיה על שינוי הכיסוי הביטוחי", אשר הוחלה "על כל החברות המנהלות של קרנות פנסיה חדשות" בה נקבע לאמור:

"בתקנוני קרנות הפנסיה החדשות נקבע כי הפסקת תשלום דמי גמולים לקרן בגין עמית תגרו, בין היתר, במועד שנקבע בתקנון, שינוי בכיסוי הביטוחי במקרה פטירה או אובדן כושר עבודה של העמית.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

לנוכח המשמעויות כבדות המשקל שיש לשינוי הצפוי עולה הצורך להביאו לידיעת העמית, בדיווח נפרד ומפורט, הכולל, בין היתר, הסבר בדבר ההשלכות הביטוחיות של השינוי והאפשרויות העומדות בפני העמית לנוכח השינוי הצפוי.

אשר על כן, הריני מורה לחברה מנהלת של קרן פנסיה להודיע לעמית כאמור על השינוי הצפוי בכיסויו הביטוחי למקרה פטירה או אובדן כושר עבודה, לפחות 21 ימים בטרם יתבצע.

החברה המנהלת תשלח באמצעות הודעת דואר הודעה כאמור, לכתובת מגוריו של העמית, כפי שהיא מופיעה ברישומיה".

(להלן – חוזר 2003/4 או החוזר).

16. הוראות החוזרים השונים שהוצאו במרוצת השנים לוקטו בהדרגה על ידי המאסדר ל"חוזר המאוחד" (המכונה על ידו גם כ"קודקס הרגולציה"). בחוזר המאוחד תומצתו הוראות חוזר 2003/4, תחת כותרת של "הודעה לעמית על שינוי הכיסוי הביטוחי", כך:

"חברה מנהלת של קרן פנסיה חדשה תודיע לעמית שהפסיק לשלם דמי גמולים, על השינוי הצפוי בכיסויו הביטוחי למקרה פטירה או אובדן כושר עבודה, לפחות 21 ימים בטרם יתבצע. הודעה כאמור תשלח באמצעות הדואר, לכתובת מגוריו של העמית, כפי שהיא מופיעה ברישומיה של החברה המנהלת".

(הקובץ המאוחד, שער שישי, חלק שישי, סעיף 4.3.5).

17. נקדים ונציין כי חלק נכבד מהמחלוקת בין המבוטחות לבין הקרן סבה על שתי סוגיות העולות מהוראות חוזר 2003/4 ומהיחס בין נוסח ההוראה המופיעה בחוזר 2003/4 לבין נוסחה בחוזר המאוחד:

הסוגיה הראשונה - תוקפן של ההוראות בחוזר 2003/4 ובחוזר המאוחד בנסיבות עניינן של המבוטחות, שאינן כוללות הפסקה מלאה בתשלום דמי הגמולים, הגם שהן כוללות הפחתה בשיעור הכיסוי הביטוחי בעקבות הפסקה חלקית של תשלום דמי גמולים על ידי הקרן כחלק מהשחרור.

הסוגיה השניה – פרשנות החוזר בכל הקשור לתיבה "דיווח מפורט ונפרד" אשר הופיעה בחוזר (וצוינה בציטוט לעיל באותיות שונות) אך הושמטה בקובץ המאוחד.

מכתבי הקרן

18. כל אחת מהמבוטחות קיבלה מהקרן הודעה כל אימת שאושרה ההכרה בה כנכה ונקבע שיעור נכותה. בכל אותן הודעות פורטו שיעור הנכות ותקופתה, צוין כי לקראת תום תקופת הנכות שאושרה על המבוטחת להמציא מסמכים רפואיים

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

עדכניים והיא תזומן לוועדה רפואית ופורטו דרכי ההשגה השונות ומועדיהם בנושאים רפואיים ובנושאים שאינם רפואיים.

בשולי כל אחד מהמכתבים הופיעה באותיות מודגשות הפסקה הבאה:

"לתשומת לבך,

אם הוכרת ע"י הקרן כזכאי לנכות בשיעור הנמוך מ-75%, עלייך לפעול באופן עצמאי להשלמת הכיסוי הביטוחי שלך, באמצעות השלמת דמי גמולים או באמצעות תשלום בגין רכיב פרמיית הביטוח בלבד (ללא הגדלת הצבירה לפנסיה), וזאת על מנת להבטיח כיסוי ביטוחי מלא.

אם אתה נדרש להשלים דמי גמולים ולא תשלימם כאמור – ייפגעו משמעותית הכיסוי הביטוחי שלך לנכות (אבדן כושר עבודה) ולשאיירים (במקרה של פטירה חו"ח) וייפגע המשך הצבירה הפנסיונית שלך לפנסיה הזקנה. הפגיעה בכיסוי הביטוחי לנכות עשויה למנוע ממך לתבוע פנסיה נכות בעתיד, ובמקרה של פנסיה נכות חלקית – למנוע ממך לתבוע הגדלת הפנסיה עקב החמרה בנכות.

לקבלת הבהרות ולביצוע השלמת דמי גמולים אנא פנה בהקדם האפשרי, ולא יאוחר מחודש ימים ממועד מכתב זה, למוקד שירות הלקוחות של מנורה מבטחים פנסיה וגמל (בטלפון *3876) או לחטיבה העסקית הקרובה למקום מגוריך".

(להלן – פסקת היידוע).

להשלמת הסקירה נבהיר כי פסקת היידוע הופיעה גם במכתבי הקרן בהם הודע למבוטחות כי הן זכאיות לקצבת נכות מלאה וכי פסקת היידוע היא הפסקה האחרונה במכתב. בחינתם של המכתבים שצורפו לתיק המוצגים מלמדת כי חלקם היו בני עמוד אחד ואילו בחלקם גלשה הפסקה לעמוד השני.

19. עתה, לאחר ש"כללי המשחק" ונוסח מכתב היידוע העומדים במוקד המחלוקת הוצגו, בקווים כלליים ובאופן שאינו מתיימר להיות ממצה, נסקור את העובדות והטענות בכל אחד מהערעורים.

תמצית העובדות, ההליכים והטענות בכל אחד מהערעורים

עניין (עק"ג 68334-03-22)

תמצית העובדות

20. ילידת 1963, מבוטחת בקרן החל משנת 1999. לאחר פטירתו של בעלה בשנת 2012 נקלעה למצב בריאותי בעטיו הוכרה על ידי המוסד לביטוח לאומי כבעלת נכות כללית צמיתה בשיעור 50% ואובדן כושר עבודה בשיעור 100%. במהלך התקופה שבין 15.1.2013 לבין 31.10.2018 הכירה הקרן מעת לעת (וברציפות) כב"נכה מלאה". יצוין, כי בשנת 2015 הודיעה הקרן

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

על הפחתת שיעור הנכות. בעקבות ההפחתה התעתדה [REDACTED] לרכוש הסדר ביטוח, אך ערר שהגישה לקרן התקבל ושיעור הנכות לא הופחת באותו שלב והסדר הביטוח לא נדרש. בעקבות ההכרה כ"נכה מלאה" קיבלה [REDACTED] קצבה חודשית מהקרן בסך 5,700 ש"ח.

21. בחודש מאי 2019 הודיעה הקרן [REDACTED] כי הועדה הרפואית של הקרן החליטה להוריד את שיעור נכותה ל-50% רטרואקטיבית החל מחודש נובמבר 2018 ועד לחודש מאי 2021. מספר חודשים לאחר מכן, בחודש יולי 2019, נערכה שיחה טלפונית בין [REDACTED] לנציגת הקרן במהלכה ביקשה [REDACTED] לוודא כי מופקדים עבורה כספים לקרן באופן שוטף. הנציגה השיבה למערערת שהקרן מפקידה עבורה 50% מהסכום הנדרש וכי על [REDACTED] להשלים את היתר. בתצהירה כתבה [REDACTED] כי "להבנתי, היא דיברה על כך שעלי להפקיד 50% בעצמי לקופת החיסכון. בשל מצבי הכלכלי, החלטתי לא לבצע את ההפקדה לחיסכון".

22. בעקבות ניתוח שעברה [REDACTED] היא הגישה למבטחים בנובמבר 2019 תביעה להחמרת מצבה. התביעה נדחתה על הסף ("דחיה טכנית") על ידי הקרן מן הטעם שעקב אי העברת התשלומים החסרים לקרן עבור השלמת הכיסוי הביטוחי של [REDACTED] בתקופה בה נקבעו לה 50% נכות, היא זכאית לקצבת נכות מקסימלית בגובה 50%. על כן, כתבה הקרן [REDACTED] "אין באפשרותנו להיענות לבקשתך לעיון חוזר בפני הועדה הרפואית, לדיון בבקשת החמרת המצב שכן גם אם תקבע הועדה אחוזי נכות גבוהים יותר הרי שעדיין תהיה זכאי לתשלום בגובה של 50% משרה" [ההדגשה, וכן הפנייה למבוטחת בלשון זכר, במקור – ר.פ].

23. הלינה על החלטת הקרן בפני הממונה על תלונות הציבור במבטחים, אשר הביא לידיעתה כי החלטה של רופא הקרן על אי כשירותה לקבל החלטות בתקופה הרלוונטית יכולה להביא לפתרון בעניינה. בעקבות זאת הגישה [REDACTED] למבטחים מסמכים לפיהם מחמת מצבה לא הייתה כשירה לערער על החלטת הועדה הרפואית מחודש מאי 2019 על הורדת אחוזי הנכות שלה מ-100% ל-50%. בחודש דצמבר 2019 דחתה הועדה הרפואית את פנייתה וקבעה כי רופא הקרן סבור כי [REDACTED] היתה כשירה לערער, וכי הוא מותיר את שיעורי הנכות שלה ברמת 50%. פניית [REDACTED] לרשות שוק ההון נדחתה אף היא, מהטעם שלא נמצא פגם בהתנהלות הקרן.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

התביעה

24. בתביעתה בבית הדין האזורי טענה [REDACTED] אשר לא הייתה מיוצגת בתחילת ההליך, כי לא ידעה כי הפחתה באחוזי הנכות מחייבת תשלום של דמי גמולים לקרן לשם השלמת הכיסוי הביטוחי, וכי לא קיבלה ממבטחים מכתב או מייל ספציפי המזהיר אותה כי אם לא תפקיד לקרן תשלום חודשי בסך 30 ש"ח בלבד תאבד את זכויותיה. לטענת [REDACTED] בשיחה שקיימה עם נציגת הקרן בחודש יולי 2019 בנושא אחר, בה צוין נושא דמי הגמולים, לא הוסבר לה כי ההשלמה נדרשת עבור הכיסוי הביטוחי, והיא סברה לתומה "שמדובר בהמשך חיסכון לעת זקנה" ולאור מצבה הכלכלי הקשה בעקבות נכותה לא היה בידה לשלם את דמי הגמולים. רק לאחר שהגישה בחודש נובמבר 2019 את התביעה להחמרת מצבה הופתעה לגלות בצער כי איבדה את זכויותיה, וכי מבטחים נתלית בהחלטתה ב"שיחת הטלפון המטופשת שאני יזמתי ולא הם", ובפסקה הלא מובנת, כנטען, המופיעה בשולי המכתבים שנשלחו אליה במייל משלא קיבלה מהקרן את המכתבים בדואר. לפיכך, נטען, שעה שמבטחים לא ידעה בזמן אמת את [REDACTED] או את סוכן הביטוח שלה, במכתב נפרד ומפורט במידע הרלוונטי, לא עמדה מבטחים בחובת הגילוי המוטלת עליה על פי דין. [REDACTED] ציינה כי פניותיה למבטחים לאפשר לה להשלים את דמי הגמולים באופן רטרואקטיבי נתקלו בקיר אטום.

25. מבטחים טענה כי מדובר בתביעת סרק נעדרת עילה שעה [REDACTED] ידעה כי הכיסוי הביטוחי שלה יפגע אם לא תשלם לקרן את דמי הגמולים, כפי שנאמר לה מפורשות בשיחתה עם מוקד קשרי הלקוחות במבטחים מיולי 2019 וכפי שנכתב בכעשרה מכתבים שנשלחו אליה בעניין החלטות הוועדות הרפואיות. כן נטען כי לא ניתן לבטח עמית באופן רטרואקטיבי מכוח הדין ולאור עקרונות הערבות ההדדית, השוויון והנאמנות לכלל העמיתים החלים על קרן הפנסיה.

פסק דינו של בית הדין האזורי

26. בית הדין האזורי דחה את התביעה וקבע שלא נפל פגם בהתנהלותה של מבטחים, אשר התריעה כדין בפני [REDACTED] על הפגיעה הצפויה בכיסוי הביטוחי שלה אם לא תשלם את דמי הגמולים. בית הדין קבע כי הוכח שמבטחים שלחה למערערת מכתבים רבים לכתובת המגורים של [REDACTED] ואין בעובדה שמכתבים אלה לא נדרשו על ידי [REDACTED] כדי לשמש לחובת הקרן. ממילא, נקבע, [REDACTED] הודתה כי קיבלה את ההודעות בדואר האלקטרוני ועל כן כלל אין צורך להפעיל את החזקה בדין כי המכתבים הגיעו ליעדם. כן קבע בית הדין כי [REDACTED] והקרן היו בקשר שוטף

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

במהלך השנים, במהלכן קיבלה [REDACTED] עדכון על החלטות הועדה הרפואית בעניינה, אשר על חלקן הגישה ערעורים שהתקבלו, וכי בכל מכתבי הקרן [REDACTED] הופיעו פסקאות היידוע באופן מודגש והיו "מפורטות דיין, בהירות ועונות כדי חובתה להתריע על הפגיעה הצפויה בזכויותיה". אף [REDACTED] נקבע, לא טענה כי תוכן הפסקאות לא הובן על ידה אלא שהתעניינה אך בתחילת העמוד הראשון בו צוינה קביעת הועדה "ולא שמתני לב לשום דבר מעבר לזה". על כן, נפסק, לא עומדת [REDACTED] הטענה כי אין המדובר בדיווח נפרד, ואף רשות שוק ההון, שעמדתה הפרשנית כמאסדר וכמנסחת חוזר 2003 היא בעלת משקל, לא סברה כי נפל פגם באופן הדיווח של הקרן. בנסיבות אלה, נפסק, "אין לנו צורך להידרש למחלוקת בין הצדדים ביחס לשאלה האם החוזר חל כלל בנסיבות העניין".

27. בהתאם קבע בית הדין האזורי כי אינו נדרש לטענות [REDACTED] בדבר שיחתה עם נציגת מבטחים וההסבר החסר שניתן לה על ידה בעניין זה, "לנוכח מכתביה הרבים והמפורטים של הנתבעת בהם הוסבר לה הדבר באופן בהיר ומפורט". בית הדין הוסיף וקבע כי שעה שהתנהלות [REDACTED] אל מול מבטחים נעשתה באופן בלתי אמצעי ולא באמצעות סוכן הביטוח, לא חלה על הקרן חובה לפנות אל הסוכן בעניינה של [REDACTED] מיוזמתה, וכי [REDACTED] בחרה שלא לזמן לעדות את סוכן הביטוח כדי שיתמוך בטענותיה. בית הדין האזורי חייב את [REDACTED] בעקבות דחיית התביעה בהוצאות משפט בסך 3,000 ש"ח.

עניין פלוני (עק"ג 52137-09-22)

תמצית העובדות

28. פלונית, ילידת שנת 1957, בוטחה בקרן משנת 1998 עת החלה לעבוד בחברת תרופות כאורזת בסמוך לאחר עלייתה ארצה. החל משנת 2008 אובחנה פלונית כסובלת מגידולים סרטניים שונים בגופה בעטיים עברה טיפולי כימותרפיה והקרנות וכן מספר ניתוחים. בשנת 2013 הכיר המוסד לביטוח לאומי בפלונית כבעלת נכות רפואית בשיעור 100% וכבעלת אובדן כושר עבודה מלא (בשיעור 100%). הקרן הכירה בפלונית כנכה מלאה החל מחודש יולי 2013. כתוצאה מכך שולמה לפלונית קצבה חודשית ממבטחים בסך 5,130 ש"ח.

29. ביום 5.8.2018 הודיעה מבטחים לפלונית במכתב כי הועדה הרפואית של הקרן קבעה כי החל מיום 1.9.2018 ועד ליום 31.7.2019 היא כשירה לעבוד בעבודה מתאימה בהיקף של חצי משרה ועל כן הופחתו אחוזי הנכות שלה

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

מ-100% ל-50%. ערעור פלוניית על החלטה זו נדחה. בהמשך האריכה הקרן את זכאותה של פלוניית ל-50% נכות בשנה נוספת.

30. בחודש אוגוסט 2020, לאחר שהתקבלו אצל הקרן מסמכים רפואיים וחוות דעת של מומחה רפואי בעניינה, הודיעה מבטחים לפלוניית כי החליטה להשיבה למעמד של בעלת נכות מלאה החל מיום 9.9.2019 ועד ליום 30.9.2021. חרף זאת המשיכה פלוניית לקבל מהקרן קצבה חודשית מופחתת בגובה של כמחצית הקצבה המלאה (בסך 2,553 ש"ח).

31. בתשובה לפניית פלוניית למבטחים לבירור פשר גובה הקצבה, הוסבר לפלוניית כי בתקופה בה עמדו שיעורי נכותה על 50% היא לא שילמה לקרן פרמיית ביטוח ועל כן פג תוקף הביטוח שהיה בידיה ליתרת הסכום (50%). על כן, על אף ההכרה בפלוניית כבעלת 100% נכות, היא זכאית למחצית הקצבה בלבד.

התביעה

32. בכתב התביעה שהגישה פלוניית נטען כי לא הייתה מודעת לחובתה לשלם לקרן דמי גמולים בתקופה בה ירד שיעור נכותה ל-50%, וכי התנהלותה וטענותיה של מבטחים לוקות בחוסר תום לב וברשלנות, שעה שהודעות היידוע שנשלחו אליה על ידי מבטחים לא עמדו בחובת הגילוי היזום המוטלת על הקרן כגוף ציבורי. במסגרת חובת גילוי זו, נטען בין היתר, על הקרן לספק למבוטח מידע קונקרטי ורלוונטי באופן שיובן לו, ובפרט כאשר פלוניית אינה דוברת עברית באופן שוטף והייתה, ועודנה, במצב של מחלה קשה.

33. מבטחים טענה כי פעלה בהתאם להוראות תקנון הקרן וציינה מפורשות בפסקאות היידוע במכתביה את חשיבות השמירה על השלמת הכיסוי הביטוחי בגין שיעור הנכות שלא הוכר על ידי הקרן, ואת הפגיעה הצפויה בכיסוי הביטוחי במקרה של אי השלמת דמי הגמולים לקרן.

פסק דינו של בית הדין האזורי

34. בית הדין האזורי, לאחר שסקר את המסגרת הנורמטיבית החלה על קרנות הפנסיה, ובכלל זאת את תכליתן הסוציאלית ואת כפיפותן לעיקרון השוויון ולחובת הנאמנות כלפי העמיתים, פסק כי מבטחים לא עמדה בחובת הגילוי המוגברת המוטלת עליה בהתאם להלכה הפסוקה ולאור פערי הכוחות בין הצדדים, ולא מילאה כראוי את חובתה חוזר 2003/4. בהתאם לחוזר זה בנסיבות בהן עלול לחול שינוי בכיסוי הביטוחי של עמית, מחויבת קרן הפנסיה "בדיווח נפרד ומפורט" על השינוי הצפוי

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

ועל השלכותיו לפחות 21 יום בטרם השינוי. בית הדין ציין כי פלונית ובעלה לא מכחישים כי קיבלו מהקרן את המכתבים בהם הופיעו פסקאות היידוע, וכי אי שלטתה של פלונית בעברית, אשר לא הובאה לידיעת הקרן, לא מנעה ממנה לקרוא את המידע הרלוונטי. עם זאת, בית הדין האזורי שוכנע כי פלונית לא קראה את המכתבים עד סופם ולא הייתה מודעת לתוכן פסקאות היידוע. בית הדין האזורי הוסיף וקבע כי במשך שנים, גם בתקופה בגינה הוכרה פלונית כבעלת נכות מלאה ולא נדרשה לשלם דמי גמולים לקרן, קיבלה פלונית ממבטחים מכתבים שכללו את פסקאות היידוע הגם שהמידע הכלול בהן כלל לא היה רלוונטי לה. כתוצאה מכך ועל דרך ההרגל נהגו פלונית ובעלה לקרוא רק את החלק העליון של המכתבים. לפיכך, נפסק, לא די בכך שפסקאות היידוע היו מפורטות ומודגשות על מנת להוות "דיווח נפרד" ועל מנת למשוך את תשומת לבה של פלונית בתקופה הרלוונטית לשינוי הדרמטי הצפוי בכיסוי הביטוחי שלה ככל שלא תשלם דמי גמולים לקרן. בית הדין פסק כי אינו קובע כי לעניין זה נדרש בהכרח דיווח בדף שונה, אולם בהתאם לנוסח החוזר ולתכליתו, מבטחים "צריכה היתה לכתוב זאת בצורה שמפרידה את ההודעה הזו מסט סטנדרטי של הודעות זהות שנשלחו בעתים לא רלבנטיות ובאופן שיביא לשימת לב העמית לסיכון לשינוי בכיסוי בעת שהוא עומד על הפרק".

35. בית הדין הוסיף וקבע, בין היתר, כי מהתנהלותה של פלונית במהלך השנים, אשר הגישה ערעור על החלטת מבטחים להפחית בשיעורי נכותה והשקיעה משאבים ומאמץ על מנת לקבל חוות דעת מרופאים שישפיעו על החלטת הקרן לשוב ולהעלות את אחוזי הנכות שלה, עולה כי לא שקטה על שמריה. על כן הוא מתקשה להאמין כי "התעלמה במופגן מהאפשרות שטרחתה תהיה לשווא ושהיא מוותרת לעתיד על כיסויה הביטוחי המלא". בית הדין קבע כי אין המדובר בעמית שמימש את זכות הבחירה שלו והתחרט על בחירתו "אלא במבוטחת שלא ידעה והבינה את ההשלכות הכרוכות באי ביצוע התשלום ושגתה בעקבות אי ידיעתה, בשל פגם באופן היידוע על כך מצד הנתבעת". על כן פסק בית הדין כי פלונית זכאית לקצבת נכות מלאה מחודש ספטמבר 2019 עד לחודש ספטמבר 2021, בקיזוז דמי התגמולים שפלונית הייתה חייבת בהם בתקופה במהלכה נקבעו לה 50% שיעורי נכות. כן חויבה מבטחים בעקבות קבלת התביעה לשאת בהוצאות משפט בסך 7,000 ש"ח.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

הערעורים

תמצית טענות המבוטחות

36. [REDACTED] המערערת על פסק הדין בעניינה, טוענת כי בית הדין האזורי טעה עת פסק כי מבטחים התנהלה כדין ולא הפרה את הוראות חוזר 2003/4, וכי פרשנות בית הדין את המושג "דיווח נפרד" היא שגויה ומעקרת את תכלית החוזר מתוכן. אדם שנמצא במצב רפואי לקוי כמערערת, נטען, המקבל מקרן הפנסיה עדכוניס בדבר החלטות הועדה הרפואית בעניינו, מחפש במכתב שנשלח אליו את "השורה התחתונה" ולא מתמקד בשבלונות הטבועות במסמך. בדיוק לשם כך נועד החוזר המחייב בדיווח נפרד "לנוכח המשמעויות כבדות המשקל שיש לשינוי הצפוי" כאמור בו. דברים אלה מקבלים משנה תוקף בעניינו כאשר במשך תקופה ארוכה, שלוש שנים בקירוב, הוכרה [REDACTED] על ידי הקרן כבעלת 100% נכות ולא הייתה צריכה להפקיד לקרן דמי גמולים. כעולה באופן ברור מפרוטוקול השיחה בין [REDACTED] לנציגת מבטחים, [REDACTED], לא הייתה הבנה בסיסית בצורך להשלים דמי גמולים כדי להבטיח לעצמה כיסוי ביטוחי מלא בתקופה בה הופחתו אחוזי הנכות שלה ל-50%. הסתמכות בית הדין על עמדת הממונה שניתנה [REDACTED] שגויה אף היא, באשר לשון חוזר 2003/4 היא מחייבת, ואם סבור הממונה כי די בהתראה שאינה נפרדת למבוטח, כאמור בתשובתו [REDACTED] עליו לתקן את החוזר. [REDACTED] מוסיפה וטוענת כי תוצאות הערעור בעניין **סאלם** (עק"ג (ארצי) 65716-12-18 (ארצי) **סאלם** – מבטחים מבטחים פנסיה וגמל בע"מ (1.2.2021). להלן – עניין **סאלם**), בגדרו ערערה מבטחים על פסק דין שבו נפסק כי מבטחים לא עמדה בחובת הדיווח הנפרד הקבועה בחוזר 2003/7 בנסיבות דומות לעניינו תומכות בעמדתה. הגם שבמסגרת פסק הדין בעניין **סאלם** נקבע כי ההכרעה בערעור התייתרה לאור הסכמות הצדדים, המלצת בית הדין להחזיר את עניינו של המבוטח לוועדה הרפואית בקרן הפנסיה לבחינת זכאותו לדרגת אי כושר מלאה בתקופה שבמחלוקת, נטען, מלמדת על קבלת עמדת המבוטח חרף טענות מבטחים כי התריעה בפניו על הפגיעה הצפויה בכיסוי הביטוחי בהתאם להוראות החוזר.

37. **פלונית**, המשיבה בערעור מבטחים, טוענת כי מבטחים העלתה במסגרת הערעור טענות חדשות שעניינן החוזר שלא היה להן זכר בהליך קמא, ועל כן העלתן בערעור מהווה הרחבת חזית ודינה דחייה. לטענת פלונית פסק הדין נכון ומנומק וקבע בצדק כי מבטחים הפרה את חובות היידוע והגילוי החלות עליה, בין היתר מכוח הוראות חוזר 2003/4, לפיהן הוטל עליה לשלוח לפלונית מכתב התראה קונקרטי במועד

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

הרלוונטי, ולא נוסח אחיד בתבנית קבועה שחזר על עצמו במכתבים הרבים שנשלחו אליה. בצדק קבע בית הדין, אשר מצא את עדויות פלונית ובן זוגה מהימנות, כי אי הקריאה של פסקאות היידוע מצד פלונית מהווה תוצאה של התנהלות הקרן אשר לא נקטה באמצעים שימשכו את תשומת לבה לשינוי הדרמטי שעלול לחול בכיסוי הביטוחי שלה במועד הרלוונטי, עת הופחתו אחוזי הנכות של פלונית.

פלונית מוסיפה וטוענת כי צדק בית הדין האזורי בקובעו כי חובת הדיווח הנפרד והמפורט במועד הרלוונטי נגזרת מחובת תום הלב והנאמנות המוטלת על קרנות הפנסיה, בנפרד משאלת תחולתו של החוזר. הדיווח הנפרד, נטען, נועד להתריע בפני העמית כי הוא מצוי בצומת מרכזי שייקבע את זכויותיו הביטוחיות לעתיד עקב אירוע מהותי שהביא לשינוי בשגרה הביטוחית שהייתה עד כה. כך היה כאשר לראשונה לאחר 20 שנה ניצבה מול אפשרות של הפחתת הכיסוי הביטוחי שלה, בנסיבות בהן מעולם לפני כן לא הפקידה דמי גמולים ישירות לקרן. במצב כאמור, טוענת פלונית, על הקרן לפנות למבוטח באופן טלפוני, להעניק לו מידע ספציפי למצבו, ולוודא כי הבין את ההשלכות של אי השלמת דמי הגמולים. לטענתה "ההחלטה כביכול של אדם שהוא כבר **מבוגר** לוותר על זכויות שהוא צבר בעמל רב, בהפרשת חלק ניכר משכרו – על פני 15 שנה, **דווקא כאשר אותו אדם חולה** במחלת סרטן מורכבת שרק הולכת ומסתבכת היא כל כך מופרכת וכל כך מוקשית שלא ניתן לקבל שום הסבר לעניין התנהגות המערערת מלבד חוסר תום לב" [ההדגשות במקור – ר.פ].

כן טוענת פלונית כי לא יעלה על הדעת שמבטחים לא מסוגלת לייצר מנגנון פשוט של שליחת הודעה נפרדת לעמית במקרה בו אחוזי הנכות נמוכים מ-75% (ואז אינו זכאי לקצבה מלאה) המתריעה בפניו על הצורך להשלים דמי גמולים על מנת למנוע פגיעה בכיסוי הביטוחי, וכי מבטחים לא הביאה "אבק ראייה" לקושי לעשות כן. התעקשות מבטחים להמשיך בשיטתה ה"מרדימה", נטען, והעדפתה לנהל הליכים משפטיים מול עמיתה בעניין זה מעוררת "יותר מחשש" ששיקוליה זרים. צדק בית הדין בפסיקתו כי באיזון בין האינטרסים השונים של קרן הפנסיה והמבוטח ושיקולי עלות תועלת, בנסיבות בהן ניצב מבוטח מול שינוי דרמטי אפשרי בזכויותיו הביטוחיות, על הקרן הפועלת מכוח חובת נאמנות ותום הלב ומחזיקה בשלל אמצעים זמינים וזולים להעברת מידע למבוטח (כגון בהודעת מייל או ווטסאפ) לשלוח למבוטח לכל הפחות הודעה נפרדת.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

תמצית טענות מבטחים (בשני הערעורים)

38. מבטחים טוענת כי לחוזר 2003/4 אין תחולה בנסיבות של הפחתה של דמי גמולים אלא רק בנסיבות של הפסקה בתשלום, ומשכך אין לו רלוונטיות לערעורים. לגישתה היא יצאה ידי חובתה בפסקת היידוע.

39. לחלופין נטען כי החוזר הרלוונטי הוא החוזר המאוחד, אשר החליף את חוזר 2003/4, בו הושמטו המילים "דיווח נפרד" וחזקה על המאסדר כי עשה כן בכוונת מכוון. לבסוף נטען כי אף אם היה החוזר חל, צדק בית הדין האזורי בקביעתו בתביעת [REDACTED] לפיה מבטחים עמדה בחובת הגילוי לאור המכתבים הרבים שנשלחו אליה שכללו את פסקאות היידוע באופן מודגש ונפרד מיתר הטקסט. מבטחים מדגישה כי בהתאם לפסיקה האחריות לידיעה ולהבנה של מצב הדברים ולפעולה בהתאם רובצת לפתחו של העמית. כן נטען כי במסגרת הערעור בעניין סאלם בוטל פסק הדין של בית הדין האזורי, וכי ההלכה החלה בנושא נקבעה בע"ע (ארצי) 166/06 ויטלסון – מבטחים מוסד לביטוח סוציאלי של העובדים בע"מ (27.5.2009).

40. בערעורה על פסק הדין בעניינה של פלונית טוענת מבטחים כי בהתאם לכללים שנקבעו בעניין ח'דר מכתביה למשיבה כללו את עובדות היסוד המהותיות הנוגעות למצבה הביטוחי, ובכלל זאת את הצורך להשלים דמי גמולים בנסיבות של ירידה בשיעור הנכות על מנת שהכיסוי הביטוחי לא ייפגע. שעה שאין חולק כי המשיבה קיבלה את המכתבים וקראה אותם, קיימת חזקה כי היא קראה גם את פסקאות היידוע. ככל שלטענתה לא עשתה כן, אין בידי המשיבה להתנער מאחריותה ולהטיל על מבטחים את האשמה על מחדלה. פסק דינו של בית הדין האזורי, נטען, מנוגד לרצון המאסדר ולרוח הפסיקה להחזיר לידי המבוטח את זכות הבחירה והאחריות בסוגיית הביטוח הפנסיוני, ומשמעו כי על החברה המנהלת לבצע לעמיתים הקראה מודרכת של המכתבים הנשלחים אליהם ולוודא כי הפנימו את תוכנם.

41. בתשובת מבטחים לערעור [REDACTED] נטען כי [REDACTED] היא מבוטחת אינטליגנטית אשר ביצעה שלל פעולות מול הקרן במהלך השנים, מרביתן באופן עצמאי, ובכלל זאת עריכת הסדר ריסק בשנת 2015 בעקבות החלטת הקרן להפחית בשיעור הנכות שלה אשר התבטלה כמפורט בסעיף 20 לעיל. על כן, אין ספק כי דברים אלה ידועים לה היטב וכי אם יתקבל הערעור הסכומים שייפסקו לזכות [REDACTED] מקרן הפנסיה, המהווה חשבון נאמנות המושתת על עיקרון של ערבות הדדית בין העמיתים, יבואו על חשבון יתר עמיתי הקרן והפנסיות המשולמות להם.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

עמדת המאסדר

42. בעקבות הדיון הראשון בערעור בפני הרכב התבקשה עמדת המאסדר. עמדת המאסדר סבה כמקובל על ההיבטים העקרוניים של הסוגיות להן הוא נדרש ולא על המצבים העובדתיים הקונקרטיים שנבחנים בהליך זה..

המאסדר היפנה בעמדתו להוראות החוזר המאוחד אשר נכנס לתוקף ביום 1.4.2014 לפיהן כל אימת שקיימת אי התאמה בין הוראות החוזרים המקוריים המפורטים בחוזר המאוחד ("**חוזרי המקור**" כהגדרתם בחוזר המאוחד) לבין הוראות החוזר המאוחד, "**תגבר המשמעות של ההוראות בחוזרי המקור, אלא אם תתוקן ההוראה על ידי הממונה במפורש**". בנסיבות המקרה קיימת אי התאמה, אשר המאסדר מניח כי ככל הנראה מקורה טעות סופר, כך ש"**חוזר 2003/4 הוא הקובע ויש לפעול על פיו**".

43. עם זאת, לעמדת המאסדר חוזר 2003/4 חל אך ורק בנסיבות של הפסקה בהעברת דמי גמולים לקרן הפנסיה ולא בנסיבות של הפחתה בדמי הגמולים המועברים. נציג המאסדר ציין בדיון שנערך בפנינו כי "כל העת יש שינוי בכיסוי הביטוחי, משכורות עולות ויורדות וזה משפיע. אין הודעה על שינוי בהתאם למשכורת, זה לא המטרה שלו. המטרה שלו היא בעת הפסקה". לנוכח עמדת המאסדר כי החוזר אינו חל בנסיבות העניין, לא נדרש המאסדר בעמדתו הכתובה לשאלה האם משמעות החיוב בחוזר 2003/4 לשלוח למבוטח "דיווח נפרד ומפורט, הכולל, בין היתר, הסבר בדבר ההשלכות הביטוחיות של השינוי והאפשרויות העומדות בפני העמית לנוכח השינוי הצפוי", היא כי על החברה המנהלת של קרן הפנסיה לשלוח את הדיווח במסמך נפרד או אף בהודעת דואר נפרדת (סוגיה שנדונה ולא הוכרעה בעניין **סאלם**).

התייחסות בעלי הדין לעמדת המאסדר

44. **מבטחים** טענה כי היא סומכת ידיה על עמדת המאסדר בעניין אי תחולת חוזר 2003/4 בענייננו. לגישה, מכתביה למבוטחות שכללו את פסקאות היידוע באופן מפורש ומפורט עמדו בחובות היידוע המוטלות עליה בהוראות הדין, בפסיקה ובחוזרי המאסדר.

45. **טוענת** כי המאסדר סותר את עצמו עת הוא קובע בעמדתו בעת ובעונה אחת כי חוזר 2003/4 הוא הקובע ויש לפעול על פיו אך גם כי הוראות החוזר אינן חלות בענייננו. כן נטען כי המאסדר לא עונה לשאלה שבמחלוקת האם המינוח "דיווח נפרד" משמעו מכתב נפרד כטענת **טוענת** או שדי בפרק נפרד במכתב אחר.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

46. **פלונית** טוענת כי עמדת המאסדר עומדת בניגוד ללשון החוזר ואינה תואמת את תכליתו. לגישה ענייננו בחוזר ישן שלשונו בהירה וברורה ואין למאסדר כל יתרון בפרשנותו על פני ערכאה שיפוטית ומוסיפה ומפנה בהקשר זה להלכה לפיה אין ליתן מעמד בכורה לעמדתו הפרשנית של המאסדר (דנ"א 4960/18 זליגמן נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ (4.7.2021). להלן – דנ"א זליגמן).

דיון והכרעה

תמצית ההכרעה והילוכה

47. לאחר שבחנו את טענות הצדדים בכתב ובעל פה, עמדת המאסדר וכלל חומר התיק הגענו לידי מסקנה כי דין ערעורה של [REDACTED] להתקבל ודין ערעור מבטחים בתביעת פלונית להידחות.

48. בפתח דיוננו להלן נסקור בתמצית את הרקע הנורמטיבי החל על קרנות הפנסיה החדשות ופעילותן, בדגש על חובת הנאמנות המוטלת עליהן כלפי מבטחיהן כקבוצה וכפרטים. בהמשך נתייחס להוראות חוזר 2003/4 בין היתר לאורן של תקנות כיסויים ביטוחיים. נקדים ונציין כי מסקנתנו היא כי להוראות החוזר תחולה בנסיבות של הפחתת שיעור נכות, וכי מכל מקום לנוכח אופן משלוח פסקת היידוע ועיתויו - במועד קביעת שיעור הנכות ולא במועד הסמוך לפקיעת ארכת הביטוח - לא עמדה מבטחים בחובת הנאמנות והשקידה מכוח דין ומכוח החוזר כלפי המבטוחות. עם זאת, טרם הדיון לגופו מצאנו להעיר שלוש הערות מקדמיות.

הערות מקדמיות

היחס בין הוראות חוזר 2003/4 לבין ההוראות בחוזר המאוחד

49. כעולה מעמדת המאסדר, הנסמכת על הוראותיו המפורשות של החוזר המאוחד, ניתן לאתר בחוזר המאוחד שלושה סוגי הוראות:

הראשון, חוזרי מקור שהוצאו לפני יום 1.1.2014 (להלן – **יום התחילה**) ושובצו בחוזר המאוחד כפי שהם, תוך הפנייה לחוזר המקור, ללא שינוי וללא הפניה לתיקונים ככל שנערכו. תחולתן של ההוראות מיום הוצאתו של חוזר המקור.

השני, חוזרי מקור שהוצאו לפני יום התחילה, הכוללים תיקונים תוך הפנייה לחוזר המקור ולתיקונים. תחולתן של הוראות חוזר המקור מיום הוצאתו ותחולתם של התיקונים מיום הוצאתם.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

השלישי, "הוראות חדשות" כהגדרתן בחוזר המאוחד, אשר הוצאו לאחר מועד התחילה ותחולתן ממועד שילובן בחוזר המאוחד.

50. הוראות חוזר 2003/4 הן הוראות מהסוג הראשון. לעניינן נקבע בחוזר המאוחד כמצוטט לעיל בעמדת המאסדר כי בכל מקרה של אי התאמה תגבר הוראת חוזר המקור. משכך, אנו דוחים את עמדת מבטחים לפיה יש ליתן משקל להשמטת המילים "**דיווח נפרד ומפורט**" ומקבלים את עמדת המאסדר לפיה הן הושמטו בשגגה ויש לראותן אף לאחר כניסת החוזר המאוחד לתוקף כחלק מהוראות חוזר 2003/4.

טענה שלא נטענה – אופן רכישת הסדר ביטוח (ריסק)

51. הנחת המוצא בדיון בבית הדין האזורי ובדיון בפנינו היתה כי בתום תקופת ארכת ביטוח של חמישה חודשים רשאי המבוטח **לרכוש** כיסוי ביטוחי לתקופה נוספת של עד שנתיים ממועד ההפקדה האחרונה לקרן ("הסדר ביטוח" כלשון התקנון התקני או "הסדר ריסק" במינוח מקובל) תוך תשלום עלות הביטוח בלבד חלף תשלום מכביד של דמי גמולים מלאים. כך עולה לכאורה אף מפסקת היידוע לפיה "**עלייך לפעול באופן עצמאי להשלמת הכיסוי הביטוחי שלך, באמצעות השלמת דמי גמולים או באמצעות תשלום**" [הדגשה זו וכל ההדגשות הנוספות בפסק דיננו מכאן ואילך אינן במקור – ר.פ.] בגין **רכיב פרמיית הביטוח בלבד (ללא הגדלת הצבירה לפנסיה)**..."

52. ואולם, תקנה 4(א)(2) לתקנות כיסויים ביטוחיים קובעת כך:

"עמית יהיה רשאי להפקיד סכום בגובה עלות כיסוי ביטוחי בקופת הגמל או להורות לחברה המנהלת לנכות את עלות אותו כיסוי ביטוחי מיתרתו הצבורה לצורך המשך הכיסוי האמור, למשך תקופה שאורכה כתקופת ההפקדות הרצופה האחרונה של העמית להגדלת יתרתו הצבורה בקופת הגמל, ובלבד שאינה עולה על 24 חודשים מן החודש שבו הסתיימה תקופת ההפקדות כאמור".

הוראה דומה מופיעה בסעיף 75.1 לתקנון התקני ("נכה חלקי רשאי להורות לחברה המנהלת לגבות דמי ביטוח ממרכיב התגמולים ביתרה הצבורה או להפקיד לקרן ... לצורך שמירה על היקף הכיסוי הביטוחי לנכות ושאינים שהיה לו בטרם הפך לנכה ..."). יוער, כי סעיף 75 אינו מגביל את משך רכישת הכיסוי הביטוחי.

דהיינו, כפי שבתקופת ארכת הביטוח המבוטח אינו נדרש "להכניס יד לכיס" ולשלם את עלות הביטוח, כך על פני הדברים אין הוא חייב לעשות כן (בכפוף לוותק ולצבירה) בתקופת הסדר הביטוח. פסקת היידוע, כמו גם הטיעון בפנינו, אינה כוללת התייחסות מפורשת לאפשרות זו, הנוחה יותר למי שמובטל באופן זמני או

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

למי שמצוי באובדן חלקי של כושר עבודה ולא עלה בידו למצוא עבודה חלופית, הגם שפרשנות אפשרית של המילה "תשלום", היא של תשלום מתוך היתרה הצבורה.

53. ספק לפיכך אם פסקת היידוע מפרטת באופן ברור את מלוא "האפשרויות" [בלשון רבים – ר.פ.] העומדות בפני העמית לנוכח השינוי הצפוי כלשון חוזר 2003/4 (יצוין כי אף מילים אלה הושמטו מהחוזר המאוחד, אך כמובהר לעיל אין לייחס להשמטה משמעות) או שמא היא מציינת רק את האפשרות של תשלום חודשי בפועל, גם אם בשיעור נמוך באופן משמעותי מדמי הגמולים, העלולה להיות פחות נוחה למבוטח.

54. שתי המבוטחות נמנו עם המבוטחים בקרן כבר משנות התשעים המאוחרות של המאה הקודמת, כך שאילו ידעו על האפשרות לשמור על מלוא הכיסוי הביטוחי מבלי שתידרשנה להוצאה כספית בתקופה בה היו במצוקה עקב מצבן וחפצו בשמירת הכיסוי הביטוחי, לא היתה מניעה כי יורו על עריכת הסדר ביטוח **מתוך** כספי החיסכון הצבור במרכיב התגמולים מבלי שיידרשו באותו שלב "להכניס יד לכיס". אף העידה כי נמנעה מלהאריך את תקופת הביטוח מפאת חיסרון כיס.

55. משהסוגיה דלעיל לא הועלתה על ידי הצדדים לדיון החלטנו שלא ליתן לה משקל בהכרעתנו, אך מצאנו לאזכרה ולהמליץ בפני המאסדר לבחון האם יש מקום להנחות את החברות המנהלות או מי מהן לשנות את מתכונת היידוע של מבוטחיהן לעניין זה.

הבהרה והערה לשונית

56. מבטחים היא החברה המנהלת של הקרן, המנוהלת על ידה בנאמנות לטובת מבוטחי הקרן בתמורה לדמי ניהול הנגבים מההפקדות לקרן ומהיתרה הצבורה. בהקשרים מסוימים יש להבחין בין שתי פונקציות אלה (החברה המנהלת והקרן), אך ככלל ההבחנה אינה נדרשת לפסק דיננו ואף בעלי הדין עשו בשני המונחים שימוש ללא הבחנה בטיעוניהם וכך נעשה אף אנו מטעמי נוחות בכפוף להערה בשולי הדברים.

57. בתקנון האחיד של קרנות הפנסיה הוותיקות נעשה שימוש במונח "מבוטחים" ואילו בתקנון התקני של קרנות הפנסיה החדשות נעשה שימוש במונח "עמיתים". בעבר רווח השימוש במונח "חברים". שלושת המונחים הם מונחים חופפים. בהתייחס למהות המחלוקת בהליך – קיומו של כיסוי ביטוחי – ערכנו שימוש במונח "מבוטחים".

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

המסגרת הנורמטיבית

חקיקה ואסדרה

58. "נושא החיסכון הפנסיוני הוא נושא חשוב ביותר, הן ברמה הלאומית והן ברמה האישית ... כיוון שכך, אין פלא שהרגולציה בתחום היא ענפה" (בג"ץ 6925/14 פורום החוסכים לפנסיה בישראל נ' שר האוצר. פסקה 2 (24.12.2017)). ואכן, התנהלות חברה מנהלת של קרן פנסיה חדשה כפופה להוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א – 1981 (להלן – **חוק הביטוח**), בכשירותה של הקרן כ"מבטח" בביטוחי פטירה (שאיירים) ואובדן כושר עבודה (נכות), ולהוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשנ"ה – 1995 (להלן – **חוק הגמל**), בכשירותה הנוספת כ"קופת גמל". במקביל חלות עליה הוראות תקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד – 1964 (להלן – **תקנות מס הכנסה**), אשר היוו את דבר החקיקה העיקרי שהסדיר את פעילותן של קופות הגמל עד לחקיקת חוק הגמל (ראו: מנחם גולדברג **ביטוח עובדים בקרנות פנסיה** שנתון משפט העבודה ג' 93, 107 (תשנ"ב); ע"ע (ארצי) 2049-02-17 **שקד – הוועדה המקומית לתכנון ובניה "מצפה אפק"**. פסקה 17 (11.3.2019)) ועדיין כוללות הסדרים מסוימים המטילים חובות על קרנות פנסיה כלפי מבוטחייהן (ראו לדוגמה: ע"ע (ארצי) 7962-09-17 **גולדשטיין – קרן הביטוח ופנסיה של פועלי בניין** (29.10.2018)). מכוחו של חוק הגמל הותקנו תקנות רבות המסדירות את פעילותן של קרנות הפנסיה ובכללן תקנות כיסויים ביטוחיים שאוזכרו לעיל.

59. החקיקה הטילה על הממונה "**מטלות פיקוח משמעותיות ביותר**" (בג"ץ 2030/12 הדר נ' הממונה על שוק ההון, **ביטוח וחסכון**. פסקה ג. לחוות דעת השופט א' רובינשטיין (26.2.2013). להלן – עניין הדר). לפיכך, לצדן של הוראות החקיקה הראשית וחקיקת המשנה הוסמך הממונה בסעיף 39(ב) לחוק הגמל "**ליתן הוראות הנוגעות לדרכי פעולתם וניהולם של חברות מנהלות, של נושאי משרה בהן ושל מי שהועסק על ידן, והכל כדי להבטיח את ניהולן התקין של החברות המנהלות ושל קופות הגמל בניהולן ואת השמירה על ענינם של עמיתיהן, כדי למנוע פגיעה ביכולתן של החברות המנהלות לקיים את התחייבויותיהן וכדי לתמוך ביציבותה של המערכת הפיננסית ובפעילותה הסדירה**". סעיף 59 לחוק הגמל מסדיר את אופן פרסומן של הוראות הממונה ברשומות ובאתר האינטרנט של הממונה לפי העניין (הוראות מקבילות מופיעות בסעיפים 2(ב) ו- 111 לחוק הביטוח). עם זאת, סמכות הממונה להוציא חוזרים, אשר תחולתם משתרעת לא רק

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

על היבטים רגולטורים מובהקים (השקעות כספים, דוחות לממונה וכיוצא באלה), אלא גם על הסדרים כלליים שעניינם מערכת יחסי הגוף המפוקח עם לקוחותיו, הוכרה בפסיקה אף לפני כניסתו לתוקף של חוק הגמל (בג"ץ 7721/96 **איגוד שמאי ביטוח בישראל נ' המפקחת על הביטוח**, פ"ד נה(3) 625 (2001). להלן – **בג"ץ השמאים**) ואושררה בסעיף 86(ג) לחוק הגמל. בהודעה הראשונה שפורסמה ברשומות לאחר חקיקת חוק הגמל נכלל גם חוזר 2003/4 ברשימת החוזרים בתוקף (י"פ 5545 התשס"ו, 3927). במרוצת השנים פורסמו עשרות רבות של חוזרים בתחום הביטוח והחיסכון הפנסיוני והם מאוגדים כעת, בהליך הדרגתי, בחוזר המאוחד, עם כלל חוזרי הממונה.

60. כידוע, זכויות המבוטחים בקרן פנסיה וחובותיהם נקבעים על פי הוראות התקנון. ההלכה רבת השנים דלעיל עוגנה בסעיף 16(ג) לחוק הגמל. עם זאת, הוראות התקנון כפופות להוראות כל דין החל על ניהול קופת גמל, ולפיכך **"הוראה בתקנון קופת גמל הסותרת הוראה לפי חוק זה או הוראה הסותרת הוראת כל דין אחר כאמור [הוראת דין החלה על ניהול קופת גמל – ר.פ], לא ינהגו לפיה, ויראו כאילו נקבעה במקומה הוראה לפי חוק זה או הוראת דין, לפי העניין"** (סעיף 16(ב) לחוק הגמל). בתיקון 12 לחוק הגמל הוספה הוראת סעיף 16(ג1) המסמיכה את הממונה לתת הוראות שתעוגנה בתקנון הקופה ולנסחן, ומכוחו של הסעיף שהוסף כאמור הוצא חוזר פנסיה 2016-3-4 **"הוראות לעניין זכויות וחובות עמיתים בקרן פנסיה חדשה"** אשר כנספח לו צורף התקנון התקני.

61. נעיר, להשלמת הסקירה התמציתית לעיל, כי לצד חקיקתו של חוק הגמל נחקק חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ייעוץ, שיווק ומערכת סליקה פנסיוניים), התשס"ה – 2005, מכוחו פועלים יועצים וסוכני ביטוח החבים חובות נאמנות וגילוי נרחבות למבוטחים, במגמה לסייע למבוטחים לקבל החלטות מושכלות בתחום הפנסיוני (ראו בהרחבה: ע"ע (ארצי) 7243-10-15 **לנדסברג – גל רוב יועצים בע"מ**. פסקה 74 (20.8.2018)).

62. הנה כי כן, לנוכח חשיבותו הרבה של נושא החיסכון הפנסיוני זכויות המבוטחים מעוגנות בתקנון קרן הפנסיה ובשורה ארוכה של הסדרים שמקורם בחקיקה ראשית, חקיקת משנה והנחיות המאסדר.

חובות הנאמנות והגילוי היזום של החברה המנהלת

63. בסעיף 3 לחוק הגמל נקבע לאמור:

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

"(א) חברה מנהלת תשמש נאמן על נכסי קופות הגמל שבניהולה, לטובת העמיתים.

(ב) בניהול נכסי קופות הגמל, במתן שירות לעמיתיהן ובמילוי שאר תפקידיה לפי הוראות חוק זה, תפעל החברה המנהלת באמונה ובשקידה לטובת כל אחד מהעמיתים, לא תפלה בין הזכויות המוקנות לאותם עמיתים ולא תעדיף כל ענין וכל שיקול על פני טובתם.

(ג) חברה מנהלת תנהג בזהירות וברמת מיומנות שנאמן מיומן היה נוהג בהן בנסיבות דומות, ותנקוט את כל האמצעים הסבירים לשם שמירה על נכסי קופות הגמל שבניהולה ועל הזכויות הנובעות מנכסים אלה.

(ד) הוראות סעיף זה יחולו –

(1) לגבי כל קופת גמל שבניהול החברה המנהלת, בנפרד, ולגבי העמיתים בכל קופת גמל כאמור;

(2) על כל מי שעוסק מטעם החברה המנהלת בניהול נכסי קופות הגמל.

(ה) בסעיף זה, 'עמית' – לרבות עובד של עמית-מעביד, וכן מוטב של עמית או עובד כאמור, לאחר מותם."

[יצוין, כי בתקנה 7(א)(1) לתקנות מס הכנסה, אשר קדמה לחוק הגמל, נקבע כי החל משנת 2001 לא יינתן אישור להפעלת קופת גמל אלא אם כן "היא מנוהלת בנאמנות בידי חברה מנהלת"].

64. בהיבט העיוני חובת הנאמנות לפי סעיף 3(א) לחוק הגמל חלה על "נכסי קופות הגמל", המוגדרים בסעיף 1 לחוק כ"סך כל הנכסים המנוהלים על ידי חברה מנהלת, בעבור עמיתי קופת הגמל שבניהולה" (ראו: פסקה 13 לחוות דעת השופטת ד' ברק-ארז בבג"ץ הדר, בו נפסק כי חובות הנאמנות ואיסור ההפליה בסעיף 3 לחוק אינם חלים על דמי הניהול הנגבים על ידי החברה המנהלת). עם זאת, על החברה המנהלת לפעול "באמונה ובשקידה לטובת כל אחד מהעמיתים ... [והיא] לא תעדיף כל ענין וכל שיקול על פני טובתם". מכוחה של הוראה זו הוסק כי החברה המנהלת "פועלת בעניין זה כנאמנת ... על כל החובות הנובעות מכך לפי חוק הנאמנות" לא רק כלפי המבוטחים אלא אף כלפי יורשיהם (רע"א 2282/15 פסגות קופות גמל בע"מ נ' לוי. פסקה 15 (8.7.2015)).

65. על החברה המנהלת מוטלות אפוא מכוח סעיף 3 לחוק הגמל "שלוש חובות אמון מוגדרות" כלהלן:

"החובה לפעול באמונה ובשקידה לטובת העמיתים (בדומה לאמור בסעיף 10(ב) לחוק הנאמנות);

החובה שלא להפלות בין עמיתים;

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

והחובה לשים את טובתם של העמיתים לפני כל עניין או שיקול אחר".

(ע"א 6187/15 פסגות קופות גמל ופנסיה בע"מ במעמדה כנאמן לעמיתי 'קרן הפנסיה של הסתדרות העובדים הלאומית בע"מ' נ' צולר. פסקה 31 (28.5.2018). להלן – עניין צולר. החלוקה לפסקאות אינה במקור והוספה לנוחות המעיין).

עוד הובהר בעניין צולר ש"לא מן הנמנע כי הצורך בהדגשה של חובות אמון וזהירות מסוימות נובע מן המאפיינים הייחודיים של פעילות קרנות הפנסיה" (שם), בנסיבות בהן "מערכת היחסים שבין קרן פנסיה לבין המבוטחים בה מתאפיינת בפערי מידע וכוח ניכרים, שמעצם טיבם וטבעם מקימים חשש לניצול לרעה של יחסי הכוחות לטובתו של הצד 'החזק'. החשש מתגבר לנוכח העובדה שהנכס המנוהל על ידי הקרן הוא אותם כספים שהעמיתים חסכו 'שקל לשקל' משך כל חייהם, על מנת שי[ש]משו אותם לעת שיבה" (עניין צולר. פסקה 36).

66. כפי שנפסק בעניין ח'דר ובהליכים רבים נוספים, "אין כל חולק" על קיומה של חובת הגילוי היזום המוטלת על קופת גמל מכוח החובה לפעול באמונה ובסקידה לטובת העמיתים ו"כנגזרת של פער הכוחות שבין קופת הגמל לבין העמית" (עניין ח'דר. פסקה 10 וההפניות הרבות להליכים הנוספים בה"ש 3). היקפה של חובת הגילוי היזום והשיקולים השונים ב"מלאכת האיזון" שבין "חובות אשר יהיה בהן כדי לסייע בהגברת מימושו של הביטחון הסוציאלי וכדי לצמצם עד למינימום האפשרי את הנזק הכלכלי והחברתי העשוי להיגרם בשל העדרו של כיסוי הסדרי בטחון סוציאלי כתוצאה מתת מידע" לבין "שיקולים המעצבים נורמת התנהגות שאינה רשלנית" פורטו בהרחבה בעניין ח'דר, בו נקבע כי נקודת האיזון תיבחן בהתאם לנסיבות העניין, ובין היתר מושא הגילוי, הנזק הצפוי ויכולות המבוטח, וכי "את המידע הקונקרטי הרלוונטי יש לגלות במועד הרלוונטי לגילוי" (וראו במיוחד פסקאות 11ה. – 11ז; ראו גם: ע"ע (ארצי) 42050-05-14 הממונה על תשלום גמלאות - פרופ' שדה. פסקה 35 (4.9.2016); ת"צ (מחוזי, מרכז) 24167-07-14 איגוד העמותות לזקן בישראל נ' מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ. פסקה 53 (18.3.2022)).

פרשנות חוזר 2003/4 ותחולתו על הפחתה בשיעור הנכות

מיקוד הדין

67. המבוטחות משליכות יהבן על חוזר 2003/4, אשר לגישתן חייב את מבטחים לשלוח להן "דיווח נפרד ומפורט" על ההפחתה הצפויה בכיסוי הביטוחי לכדי מחצית

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

מהכיסוי שנרכש על ידן טרם אובדן כושר עבודתן. לגישת מבטחים והמאסדר החוזר כלל אינו חל בנסיבות בהן הכיסוי הביטוחי הופחת, ומכל מקום מבטחים גורסת כי עם משלוח פסקת היידוע, שהודפסה באותיות מודגשות ונוסחה בלשון ברורה ומובנת (ראו: עניין ח'זר), היא יצאה ידי חובתה כלפי המבוטחות. המחלוקת בין בעלי הדין באשר לחוזר 2003/4 סבה אפוא הן על תחולת החוזר בנסיבות העניין והן על פרשנותו.

68. נחזור ונפרט להלן את נוסחו של חלק מהחוזר שכותרתו "הודעה לעמית בקרן פנסיה על שינוי הכיסוי הביטוחי":

"בתקנוני קרנות הפנסיה החדשות נקבע כי הפסקת תשלום דמי גמולים לקרן בגין עמית תגרוור, בין היתר, במועד שנקבע בתקנון, שינוי בכיסוי הביטוחי במקרה פטירה או אובדן כושר עבודה של העמית.

לנוכח המשמעויות כבדות המשקל שיש לשינוי הצפוי עולה הצורך להביאו לידיעת העמית, בדיווח נפרד ומפורט, הכולל, בין היתר, הסבר בדבר ההשלכות הביטוחיות של השינוי והאפשרויות העומדות בפני העמית לנוכח השינוי הצפוי."

69. בעת פרשנותנו את הוראות החוזר דלעיל נצביע על ארבעה מצבים עובדתיים:

המצב הראשון - הפסקת תשלומים לקרן על ידי העמית ומעסיקו (או על ידי עמית עצמאי).

המצב השני - הפחתה של השכר המבוטח בקרן בין עקב שינוי בשכר המבוטח, ביטוח חלק מהשכר בהסדר אחר או כל סיבה אחרת.

המצב השלישי - הפסקת סיווגו של מבוטח כ"נכה" (מלא או חלקי) בקרן, בעקבותיה מפסיקה הקרן לזקוף דמי גמולים לחשבון המבוטח ("שחרור").

המצב הרביעי - הפסקת סיווגו של המבוטח כ"נכה מלא" והפיכתו ל"נכה חלקי" בקרן, בעקבותיה ממשיכה הקרן לזקוף דמי גמולים לחשבון המבוטח בגין חלק השכר המשקף את שיעור אובדן כושר העבודה, אך מפסיקה לזקוף דמי גמולים בגין חלק השכר המשקף את כושר העבודה שחזר למבוטח ("שחרור חלקי"). בעניינן של המבוטחות הפסיקה הקרן לזקוף דמי גמולים בגין 50% מהשכר המבוטח (על המחצית הנותרת הוחל שחרור חלקי). בדוגמה המספרית שניתנה בסעיף 11 לעיל הפסיקה הקרן לזקוף דמי גמולים בגין 60% מהשכר המבוטח והשחרור החלקי הוחל על 40% מהשכר המבוטח.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

70. אין כל חולק כי הפסקה מלאה של תשלום דמי גמולים לקרן בגין עמית על ידי העמית ומעסיקו או על ידי עמית עצמאי (המצב הראשון), וכן הפסקה מלאה של זקיפת דמי גמולים לחשבון העמית ("שחרור") עקב חזרה מלאה של כושר העבודה של העמית המבוטח (המצב השלישי), מחייבים מתן הודעה בהתאם לחוזר 2003/4. מנגד החוזר אינו חל על הפחתה של השכר המבוטח במהלך הדברים הרגיל, בין אם עילתה בפגיעה זמנית או קבועה בהכנסת המבוטח, שינויים הנובעים מתנאי ההעסקה (כגון עמלות שסכומן משתנה מידי חודש בחודשו) או ביטוח חלק מהשכר בהסדר אחר (המצב השני).

71. השאלה היא אפוא כיצד יסווג המצב הרביעי, מושא פסק דינו. האם דינו כדין המצבים בהם מופסקת העברת דמי גמולים על ידי המבוטח ומעסיקו (המצב הראשון) או על ידי הקרן עצמה (המצב השלישי) או שמא דינו כדין מצב בו חלים שינויים בשכר המבוטח במסגרת ההתנהלות השוטפת מול הקרן (המצב השני).

לשון חוזר 2003/4

72. הדגש בחוזר 2003/4, כעולה מכותרת החוזר, היא על מתן "הודעה לעמית על שינוי הכיסוי הביטוחי". אף בגוף החוזר מצוין מספר פעמים ה"שינוי" הצפוי בכיסוי הביטוחי. עם זאת מהפסקה הפותחת של החוזר עולה בבירור כי עניינו בשינוי בכיסוי הביטוחי הנובע מ"הפסקת תשלום דמי גמולים לקרן בגין עמית". הדגש בחוזר הוא אפוא על "הפסקה" הגורמת ל"שינוי" ולא על כל שינוי.

73. עמדת מבטחים והמאסדר היא כי אין דין הפחתה כדין הפסקה. ואולם, חוזר 2003/4 אינו מדבר ב"הפסקה מלאה" של תשלומים ולשונו אינה שוללת את האפשרות כי הוא חל על הן על "הפסקה מלאה" והן על "הפסקה חלקית" בתשלום דמי הגמולים. נעיר בהקשר זה כי הפסקה מלאה של תשלום דמי גמולים תביא לביטול הכיסוי הביטוחי ואילו הפסקה חלקית של תשלום אכן תביא ל"שינוי" בהיקף הכיסוי הביטוחי. לגישת מבטחים עניינו של החוזר לפיכך הוא ב"ביטולי" הכיסוי הביטוחי עקב הפסקה מלאה של העברת דמי גמולים או של זקיפת תשלומים במסגרת שחרור למבוטח שהוכר בעבר כנכה אך כושר עבודתו חזר ולא ל"שינוי" צפוי בהיקף הכיסוי הביטוחי. לעומת זאת, המונח "שינוי" מתאים בנסיבות העניין הן לביטול הכיסוי ("שינוי מ – 100 ל – 0") והן להפחתתו. (על "חשיבות ההקשר" בפרשנות טקסט ראו בין היתר: אהרון ברק **פרשנות במשפט – פרשנות החקיקה** 104 (תשנ"ג)). משכך, קיימת "נקודת אחיזה ארכימדית" (ד"נ 40/80 קניג נ' כהן,

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

פ"ד לז(3) 701, 715 (1982)) בלשון החוזר אף לפרשנות לפיה על קרן פנסיה להודיע על שינוי הכיסוי הביטוחי גם במקרה של הפסקה בהעברת חלק מדמי הגמולים.

74. מקובלת עלינו עמדת המאסדר לפיה הוראות החוזר אינן חלות כל אימת שחלה הפחתה בשיעור דמי הגמולים בחודש מסוים לעומת חודש קודם. במישור הלשוני קיימת הבחנה בין הפחתה לבין הפסקה חלקית. הפסקה מהווה "חדילה" ואילו הפחתה מהווה "המעטה, הקטנה, הורדה" (אברהם אבן-שושן **המילון החדש** כרך ראשון (1999)). בענייננו, הקרן אכן מפסיקה לזקוף לחשבון המבוטח חלק מדמי הגמולים שזקפה לזכותו עד לאותו שלב עקב נכותו. הפסקת זקיפת דמי הגמולים ביחס לאותו חלק (60% מהשכר המבוטח לפי הדוגמה שבסעיף 11 לעיל) היא סופית ומוחלטת ("חדילה") כל עוד שיעור הנכות אינו משתנה. לעומת זאת, הקטנת דמי הגמולים במהלך ההתנהלות השוטפת מול הקרן היא במקרה הרגיל פועל יוצא של שינויים בשכר המבוטח, תנודתית והפיכה. בין כך ובין כך, הדגש בסוגיה הפרשנית, כל עוד לשון החוזר מאפשרת פירושים שונים, הוא על תכלית החוזר שתיבחן להלן.

תכלית חוזר 2003/4

75. חוזר 2003/4 הוצא על רקע ההליך המשפטי בעניין **רפפורט**, כמובהר בהרחבה לעיל, ומטרתו היתה לתת קונקרטיזציה ל"חובה לפעול באמונה ובשקידה לטובת העמיתים" (עניין **צולר** כמצוטט לעיל; סעיף 3 לחוק הגמל שנחקק לאחר הוצאת החוזר אך שיקף את הדין שקדם לו) המוטלת על קרן פנסיה בנסיבות המוגדרות של שינוי בלתי הפיך בכיסוי הביטוחי.

76. נקדים ונבהיר בתמצית, ובהמשך נפרט, כי הוראות החוזר אינן ממצות את חבות קרן הפנסיה. החובה לפעול באמונה ובשקידה מוטלת על קרן הפנסיה מכוחה של החקיקה הראשית. הקפדה על קיום הוראות המאסדר, המפורטות בחוזר, עשויה להקנות לחברה המנהלת של הקרן הגנה מפני סנקציות רגולטוריות ותקשה בהיבט הראייתי על הטוען כי הקרן הפרה את חובתה מכוח דין, אך אין היא פוטרת את הקרן מחובותיה לפי דין (השוו: עניין **רפפורט**, בעמ' 664). קיים אפוא קשר הדוק בין הוראות החוזר להוראות הדין ויש לבחון את תכלית החוזר בראי הוראות הדין. להשלמת היריעה נבהיר, כי לא בכל מקרה של הפרת הוראת דין תתקבל טענת המבוטח כנגד קרן הפנסיה ויש ליתן את הדעת ל"מכלול נסיבות העניין, ובהן, מבלי למצות, קיומו של קשר ישיר בין התנהלותה של קרן הפנסיה לבין הנזק שנגרם למבוטח או למי מטעמו" (עניין **גולדשטיין**. פסקה 16).

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

77. חובת הגילוי היזום בחוזר נועדה למנוע, כמפורט לעיל בהרחבה, מצב בו עומד המבוטח בפני שוקת שבורה - לעיתים, כבעניינן של המבוטחות, לאחר שנים ארוכות של חברות רצופה בקרן הפנסיה – כתוצאה מהפסקה זמנית בתשלום דמי הגמולים, והיא חלק משורת אמצעים המיועדים לאותה מטרה ("שחרור" מתשלום דמי גמולים "בשל מקרה שבו איבד עמית את כושרו לעבוד כולו או חלקו...") כהגדרתו בסעיף 1 לתקנות כיסויים ביטוחיים; "ארכת הביטוח" האוטומטית; ו"הסדר הביטוח" הוולונטרי).

78. תקנות כיסויים ביטוחיים והתקנון התקני בעקבותיהם, מורים כי ארכת הביטוח של חמישה חודשים תוקנה למבוטח בשלושת המצבים הבאים (ראו: סעיף 12 לעיל):

א. הפסקה בהעברת תשלומים.

ב. הפסקת ההכרה במבוטח כ"נכה".

ג. הפחתה בשיעור הנכות של המבוטח.

[יצוין, כי שלושת מצבים אלה הם המצב הראשון, השלישי והרביעי המפורטים בסעיף 69 לעיל; במצב השני (שם) של הפחתה בתשלום דמי ביטוח שלא בעקבות הפחתת שיעור הנכות לא זכאי המבוטח מהטעמים שהוצגו על ידי המאסדר לארכת הביטוח].

79. אין חולק על תבונתו של ההסדר המעניק ארכת ביטוח ומונע את אובדנו של הכיסוי הביטוחי שנרכש במרוצת השנים כתוצאה מהפסקה זמנית בהעברת התשלומים. טענת מבטחים לפיה במצב שבו הופחת שיעור הנכות זכאי המבוטח לארכת ביטוח אך אין הוא זכאי, שלא כבשני המצבים הנוספים המזכים בארכת ביטוח, לגילוי יזום במתכונת המפורטת בחוזר 2003/4 מוקשית בעיננו ואין בידנו לקבלה. אין כל הבדל בין הפסקה מלאה של זקיפת תשלומים לנכה כתוצאה מאובדן נכותו לבין הפסקה חלקית של זקיפת תשלומים כאמור כתוצאה מהפחתה בשיעור הנכות הן לצורך תחולת ההוראות בדבר ארכת הביטוח והן לצורך החוזר, ולא עלה בידי מבטחים והמאסדר ליתן הסבר מדוע בתום ארכת הביטוח יש להתריע בפני המבוטח בהתאם להוראות החוזר רק בגין אחד ממצבים אלה.

יתר על כן, דומה כי אף למבוטח שאינו בקיא ברזי התקנון עשוי להיות ברור כי עם הפסקת ההכרה בנכותו וחזרתו למעמד של מבוטח מן המניין עליו לחזור ולשלם דמי גמולים. לעומת זאת, דומה כי הצורך לחזור ולשלם דמי גמולים פחות מובן מאליו בנסיבות בהן המבוטח עדין מוכר כנכה, גם אם חלקי, ומקבל קצבת נכות

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

מידי חודש מהקרן. הנחה לפיה קיימת התחשבות אחת מול הקרן בגין תקופה נתונה ולא נדרשת פעולה כפולה של תשלום קצבה על ידי הקרן מצד אחד ותשלום דמי גמולים על ידי מקבל הקצבה מהצד השני אינה בלתי סבירה. רזי "השחרור" אינם מובנים אפוא מאליהם ואף אינם אינטואיטיביים. משכך, להתראה בפני המבוטח על פקיעתו הצפויה של הכיסוי הביטוחי בעקבות הפחתה בשיעור נכותו חשיבות רבה והיא עולה בקנה אחד עם חובת הקרן לפעול "באמונה ובשקידה" לטובת עמיתה.

נוסיף ונציין כי בהיבט המעשי אין כל קושי לתפעל מנגנון של משלוח התראות למבוטחים ששיעור נכותם הופחת על ידי הקרן עצמה, כפי שנשלחות התראות למבוטחים שההכרה בנכותם הופסקה באופן מלא.

80. מסקנתנו שונה אם כן מעמדת המאסדר. עם זאת, אף לפי חוות דעת המיעוט בדנ"א **זליגמן** המקנה משקל רב לעמדת המאסדר בפרשנות הנחיותיו, **"כאשר הנחיות המאסדר נוצרו זמן רב לפני שהתעוררה המחלוקת הפרשנית הנדונה"**, פרשנותו **"אינה מלמדת בהכרח על כוונתו כ'יוצר הנורמה'"**, ובנסיבות אלה **"המשקל שיינתן לעמדתו יופחת בהתאם"** (פסקאות 15 – 16 לחוות דעת השופטת י' וילנר; כך גם בחוות דעת הרוב בדנ"א **זליגמן** (פסקה 113 לחוות דעת המשנה לנשיאה (בדימי) ח' מלצר)). בהקשר זה נפנה לקביעה לפיה עמדת המאסדר את חוזר 2003/4 **"נחזית כעמדה נורמטיבית בדבר פרשנותו הראויה של החוזר בעניין הדיוור, ולא כעמדה של 'יוצר הנורמה'"** (ק"ג (איזורי, י-ם) 25246-09-19 **פולישצוק – מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ**. פסקה 46 (31.10.2023)). על פסק הדין לא הוגש ערעור). ענייננו בעמדה שניתנה על חוזר שפורסם כעשרים שנים טרם הגשתה, אשר מצטמצמת להצגת פרשנותו הראויה ואינה מתיימרת להתייחס לשיקולים השונים בעת פרסומו, כך שאין לתת לה משקל מכריע לפי הגישות השונות.

יתר על כן, כפי שנפסק בדנ"א **זליגמן**, **"אף אם התכלית הסוביקטיבית של החוזרים היא זו המוצגת בעמדתו של המפקח, הרי שלפי התכלית האוביקטיבית – יש לבחור בפירוש אשר יגן על ציבור המבוטחים"** (פסקה 107 לחוות דעת הרוב).

81. הנה כי כן, החובה המוטלת על קרן הפנסיה להתריע לקראת סיום תקופת ארכת הביטוח באופן יזום במתכונת המפורטת בחוזר 2003/4 חלה הן כלפי מבוטחים שעצם ההכרה בנכותם הסתיימה והן כלפי מבוטחים ששיעור נכותם הופחת.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

מן הכלל אל הפרט – האם קוימו הוראות חוזר 2003/4 בעניינן של המבוטחות

82. עמדתה הראשונית של מבטחים לא היתה אחידה בשתי התביעות. בתביעת [REDACTED] הכחישה מבטחים את תחולת החוזר ואילו בתביעת פלונית לא כפרה בתחולתו אך טענה כי פעלה בהתאם למתחייב מהוראות החוזר כפי שנקלטו בחוזר המאוחד. נעיר, כי יש לייחס את השוני בטיעון בין היתר ל"טיעון המתגלגל" של המבוטחות שמלכתחילה לא הסתמכו על החוזר (החוזר לא צוין בתביעת [REDACTED]) שהוגשה עוד טרם זכתה לייצוג משפטי, ובתצהיר מטעמה שהוגש בהיותה מיוצגת; החוזר צוין בסעיף 20ד. לתביעת פלונית אגב פירוט "אופנים" שונים בהם התרשלחה הנטענת של מבטחים באה לכדי ביטוי).

83. המחלוקת בבתי הדין האזוריים סבה על תחולת החוזר בנסיבות העניין (תביעת [REDACTED] מעמדו ביחס למתכונת קליטת הוראותיו בחוזר המאוחד והסוגיה האם פסקת היידוע עולה בקנה אחד עם הוראותיו ועם הוראות הדין. כפי שהכרענו לעיל, בהסתמך על הוראות החוזר המאוחד ועל עמדת המאסדר, ההוראה בחוזר לפיה יש לשלוח למבוטח "דיווח נפרד ומפורט" עומדת בתוקף חרף השמטתה בחוזר המאוחד. עם זאת, לא נידרש בהליך זה לשאלת פרשנות המונח "דיווח נפרד ומפורט" ומתכונת יישומו, הגם שהצדדים הכבירו טיעונים בסוגיה, מהטעם הפשוט לפיו לגישתנו **כלל לא נשלחה למבוטחות "הודעה" כמשמעה בחוזר**. להלן נבהיר טעמינו.

84. אחת לתקופה נשלחו למבוטחות מכתבים הנושאים את הכותרת "החלטת ועדה רפואית – פנסיית נכות", לפיהם בעקבות בדיקתה או בדיקת מסמכי הרפואיים מועמד שיעור נכותה על שיעור מסוים לתקופה קצובה (כך לדוגמה בשנים 2015 – 2018 נשלחו [REDACTED] מכתבים בתאריכים 18.12.2015, 9.9.2015, 21.12.2016, 16.8.2017, 1.6.2018 ו- 15.10.2018. כמו כן נשלח לה מכתב מהוועדה הרפואית העליונה שנוסחו דומה ביום 17.12.2015). לכל אחד ממכתבים אלה צורף פרוטוקול החלטת הוועדה הרפואית. במכתבים פורט שיעור הנכות שנקבעה ותקופתה. בכל אחד מהמכתבים, למעט מכתב הוועדה העליונה, לרבות במכתבים בהם התבשרו המבוטחות כי הוכרו כנכות מלאות, הופיעה פסקה המיידעת על זכות ההשגה על ההחלטה והאפשרויות העומדות בפני המבוטח להשיג על ההחלטה. חלק מהפסקה הודגש. בשולי כל המכתבים, לרבות במכתבים בהם התבשרו המבוטחות כי הוכרו כנכות מלאות, הופיעה באותיות מודגשות פסקת היידוע.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

פסקת היידוע היא אפוא פסקה גנרית שחזרה והופיעה באופן תכוף, בסמוך לאחר פסקה גנרית אחרת (דרכי ההשגה), אף בסדרת המכתבים שקדמה לשינוי הצפוי בכיסוי הביטוחי בעת שלא היה בשתי הפסקאות צורך, מבלי שהיא מפרטת את "האפשרויות העומדות בפני העמית לנוכח השינוי הצפוי" כדרישת החוזר אלא חלף פירוט האפשרויות מפנה למוקד טלפוני או ל"חטיבה העסקית הקרובה למקום מגוריך".

מכל מקום, גם כאשר פסקת היידוע הפכה לרלוונטית, כעבור לא מעט מכתבים, אין היא עולה בקנה אחד עם התנאי הבסיסי בחוזר של מתן הודעה לעמית "על שינוי הכיסוי הביטוחי", באופן שיעמידו על שינוי העתיד להתבצע בקרוב ובתוך פרק זמן המאפשר לו למנוע את השינוי הבלתי הפיך. הלכה ולמעשה לא נמסרה למבוטחות כל הודעה על שינוי בכיסוי הביטוחי במועד נקוב "לפחות 21 ימים בטרם יתבצע" כדרישת החוזר. **פסקת היידוע נכללה בהודעה על שיעור נכות שנשלחה לפחות ששה חודשים טרם כניסת השינוי בכיסוי הביטוחי לתוקף** בתום תקופת ארכת הביטוח שטרם החלה במועד משלוח ההודעה.

85. כפי שנפסק בעניין ח'דר בהסתמך בין היתר על פסיקה קודמת "את המידע הקונקרטי הרלוונטי יש לגלות במועד הרלוונטי לגילוי" (ראו בהרחבה: פסקה 66 לעיל). אומד דעתו של המאסדר הוא כי המועד הרלוונטי הוא "לפחות 21 ימים" מראש. לא ניתן "למתוח" את התיבה "לפחות 21 ימים" לששה חודשים ויותר. כעולה מהחוזר "לנוכח המשמעויות כבדות המשקל שיש לשינוי הצפוי" על ההודעה להימסר בסמוך לפני השינוי. פסקת היידוע הגנרית הנכללת במכתב שנשלח כששה חודשים טרם כניסת השינוי בכיסוי הביטוחי לתוקף אינה מהווה אפוא "הודעה" העולה בקנה אחד עם דרישת החוזר.

86. בשולי חלק זה נוסף ונציין כי במענה לשאלות בית הדין במהלך הדיון לפנינו הבהיר נציג המאסדר כי "יש הודעה גם בהפסקת התשלום וגם אחרי זה הודעה לקראת סיום. להבנת ההודעה נשלחת לפני תום הריסק הזמני. חוץ מזה יש הודעה לפני תום התשלום ולכן בעצם זה נראה כמו שתי הודעות". אף מפסק הדין של בית הדין האזורי בעניין סאלם (ק"ג (אזורי, חיפה) 1139-06-16 סאלם – מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ (29.11.2018)) עולה כי במצב של הפסקת תשלום דמי גמולים לקרן נשלח למבוטח מכתב התראה בסמוך לתום תקופת ארכת הביטוח (דמי הביטוח האחרונים שולמו בחודש יוני 2013 בגין חודש מאי 2013 ואילו המכתב שם נשלח ביום 29.10.2013) אשר נוסחו שונה מנוסח פסקת היידוע. הנה כי כן אילו

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

הניחה מבטחים כי החוזר חל בנסיבות העניין, היא לא היתה מסתפקת בפסקת היידוע אלא היתה מוסיפה ושולחת "הודעה" כמשמעה בחוזר.

אי עמידה בחובה לפעול "באמונה ובשקידה לטובת העמיתים"

87. כפי שהובהר בפסק דיננו הוראות המאסדר אינן ממצות את חבות הגוף המפוקח לפי הדין. אף בענייננו לא חלק בא כוח מבטחים בדיון בפנינו כי "גם אם החוזר לא הוחל יש חובה להודיע" (עמ' 9 לפרוטוקול) ועמדת מבטחים בהליך היתה כי די היה בפסקת היידוע כדי לעמוד בחובת הנאמנות של הקרן. נציג המאסדר ציין כי "זה לא אומר שאם אין חוזר אין חובות" ובאת כוחו הדגישה כי גם אם החוזר לא חל "יש עדיין חובת נאמנות" (עמ' 16 לפרוטוקול).

88. לטעמנו, בשילובה של פסקת היידוע במכתבי הקרן השונים לא היה כדי למצות את החובה המוטלת על מבטחים בסעיף 3 לחוק הגמל לפעול בנאמנות ובשקידה לטובת המבוטחות מהטעמים שפורטו לעיל באריכות, אפילו אם לא היו להוראות החוזר תחולה ישירה בנסיבות העניין. יובהר בהקשר זה כי הרציונל של מתן התראה למבוטח, בעיתוי ובאופן המתאימים, טרם פגיעה בלתי הפיכה בכיסוי הביטוחי שנרכש במהלך שנות ביטוח ארוכות בקרן, נכון אף למצב של הפחתה בשיעור הנכות.

89. עם זאת נבהיר, כי אין בקביעת בית הדין האזורי בעניין פלונית לפיה "התובעת ובעלה לא שמו לב לפסקאות היידוע" כדי להטיל אחריות על מבטחים כמשתמע מפסק הדין. כפי שנפסק בעניין ח'דר קרן הפנסיה יוצאת ידי חובת הגילוי במשלוח הודעה בכתב בשפה ברורה המגלה לעמית את האפשרויות העומדות לפניו ואת משמעויותיהן, "אך לא יהיה זה מעשי להטיל על קרן הפנסיה את החובה לוודא עם העמית כי הבין כיצד עליו לפעול" ומטבע הדברים אין לזקוף לחובת קרן הפנסיה את מחדלי מבוטח ש"לא עשה את המינימום המתבקש" (עניין ח'דר. פסקה 12).

90. בהתחשב בכלל הנסיבות - ובהן "המשמעויות כבדות המשקל" (כלשון החוזר) של הימנעות מהסדרת המשך הכיסוי הביטוחי בגין חלק מהשכר המבוטח בעקבות השחרור החלקי, ובעיקרן פגיעה כמעט בלתי הפיכה בכיסוי הקיים ובאפשרות לחזור ולרכוש אותו בעתיד לנוכח קיומה של תקופת אכשרה מפני מחלה קודמת של חמש שנים ועריכה של הסדרי חיתום פרטניים במקרים מסוימים; מובהקות האינטרס של מי שכושרו כבר נפגע לשמור על הכיסוי הביטוחי; ההיתכנות הגבוהה ביחס למבוטח מהשורה להיקלע שוב למצב של אי כושר עבודה; פערי המידע בין הקרן לבין המבוטח, בשים לב גם למורכבות ההוראות התקנוניות; והקלות התפעולית של מתן התראה בעיתוי הנכון לנכה ששיעור נכותו הופחת כפי שהיא

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

ניתנת כדבר שבשגרה למי ששוב אינו מוכר כנכה – הגענו לכלל מסקנה כי היה על הקרן ליזום מתן התראה מתאימה בעיתוי ההולם למבוטחות אף אלמלא חלותו של חוזר 2003/4.

סיכום ביניים

91. מכל האמור לעיל עולה אפוא כי בשילוב פסקת היידוע בכל אחד ממכתבי הקרן בהם פורטה החלטת ועדה רפואית בדבר שיעור הנכות של המבוטחות, לא יצאה מבטחים ידי חבותה כלפי המבוטחות לפי הוראות הדין.

יישום

השלכות הפרת הוראות הדין והחוזר

92. מצאנו כי בנסיבות העניין קיים קשר ישיר בין הפרת חובת הנאמנות והשקידה של מבטחים לבין הימנעותן של המבוטחות לפנות לקרן בבקשה למימוש זכותן לעריכת הסדר ביטוח (ריסק), אשר יאפשר להן לשמור על הכיסויים הביטוחיים מבלי שתידרשנה להוצאה כספית מכבידה.

התנהלותן של המבוטחות מלמדת כי כל אחת מהן היתה מודעת לחשיבות הכיסוי הביטוחי והצורך בו מצד אחד, אך לא היתה מודעת, כתוצאה מהפרת חובת הגילוי היזום, לעיתוי ולפעולות (הפשוטות ושאינן כרוכות בחיסרון כיס של ממש) לצורך שמירה על הכיסוי הביטוחי מהצד האחר.

93. נעיר, כי בתביעת [REDACTED] נטען על ידי מבטחים כי שיחה טלפונית שקיימה המבוטחת עם מוקד השירות מעידה על מודעותה לאפשרויות השונות שעמדו בפניה ועל בחירה מושכלת שלא לרכוש הסדר ריסק. אין בידנו לקבל את טענות מבטחים. השיחה הטלפונית התקיימה ביום 7.7.2019 עם מוקדנית במחלקת תביעות לאחר שתקופת ארכת הביטוח חלפה (ההפחתה בשיעור הנכות נכנסה לתוקף ביום 1.11.2018). במהלך השיחה ניסתה [REDACTED] להבין האם מועברים בגינה דמי גמולים לקרן. המוקדנית עדכנה נכונה כי מועברים 50% מדמי הגמולים. עם זאת, בשיחה לא נאמר [REDACTED] דבר על האפשרות לרכוש הסדר ביטוח, בין בתשלום מופחת ובין על חשבון הכספים הצבורים בקרן, ולא נמסר מידע על סטטוס הביטוח. בא כוח מבטחים הסביר כי נציג שירות אינו אמור לייעץ, אך מסירת מידע חלקי עלולה לגרום לפגיעה לא פחותה ממתן ייעוץ רשלני.

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

מכל מקום, לא זו בלבד שאין בשיחה הטלפונית כדי לתמוך בעמדת מבטחים, אלא שיש בה כדי להצביע על מודעות [REDACTED] לחשיבות הביטוח הפנסיוני ולחוסר הידיעה על האפשרויות שעמדו בפניה.

94. הנה כי כן, כתוצאה מהפרת חובת מבטחים כלפי המבוטחות נגרם למבוטחות נזק לפיו לא עלה בידיהן לשלם דמי גמולים או לרכוש הסדר ביטוח ולשמור על הכיסוי הביטוחי בהיקפו טרם ההפחתה בשיעור הנכות. משום כך טענת מבטחים לפיה המבוטחות לא שמרו על הכיסוי הביטוחי בהיקפו המלא לא תישמע.

התוצאה

95. משכך, ערעור מבטחים בתביעת פלונית נדחה. ערעור [REDACTED] מתקבל, במובן זה שהדחיה הטכנית של תביעתה להגדלת שיעור הנכות מתבטלת. עניינה של [REDACTED] ייבחן על ידי המנגנון הרפואי בקרן והצדדים ינהלו דין ודברים על מנת להסדיר את היבטי הזכאות (ככל שתיקבע) להשלמת קצבת הנכות ולקיצוזה של ארכת הביטוח הכל בהתאם לנסיבות ולמצאי הוועדות הרפואיות. הצדדים ימסרו הודעה לבית דין זה עד ליום 2.6.2024 אם עלה בידיהם להגיע להסכמות. עם קבלת ההודעה כאמור ובהתאם לתוכנה יינתנו בערעור [REDACTED] פסק דין משלים או החלטה.

הערות טרם סיום

96. **עמדת המאסדר** - המבוטחות ביקרו קשות את עמדת המאסדר. לא מצאנו כל מקום לביקורת ואנו מסתייגים מתוכנה ומלשונה. עמדת המאסדר, שדחה מפורשות את טענת מבטחים לפיה יש משמעות להשמטת המילים "בדיווח נפרד ומפורט" מהנוסח המופיע בחוזר האחיד, היתה מאוזנת, הבהירה כי היא מצטמצמת להיבט העקרוני בלבד וכי בהתאם לנפסק בעניין ח'דר על מבטחים "חלות חובות גילוי ויידוע מכוח הפסיקה החלות על קרן הפנסיה כנגזרת מחובת תום הלב ומפערי המידע והכוחות שבין הקרן לבין העמיתים". אף אם עמדתנו שונה בסוגיה של פרשנות חוזר 2003/4 לא מצאנו פסול בעמדת המאסדר והיא סייעה בידנו בגיבוש עמדתנו.

97. **זהות החייב** - בעניין ח'דר העלה בית הדין את השאלה באשר ל"זהותו של החייב" (סיפת פסקה 10). דהיינו, האם "עלות" הפרת חובת הגילוי מוטלת על קרן הפנסיה (באופן ש"קופת המבוטחים" תישא בחבות) או שמא על החברה המנהלת, "והאם מבחינת המבוטח בכלל יש מקום לערוך אבחנה כאמור". משנדחתה שם התביעה לא נדרש בית הדין לסוגיה. בעמדת המאסדר בעניין סאלם ציין המאסדר כי לגישתו

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

על החברה המנהלת לשאת בתשלום למשיב. באותו הליך הגיעו הצדדים להסכמה ולא נדרשה בה הכרעה.

הסוגיה מורכבת ולא נשמעו בה טיעונים בהליך שבפנינו. נציין עם זאת כי על פני הדברים היריבות בהליכים הנדונים בבתי הדין לעבודה היא בין המבוטח לבין הקרן (באמצעות החברה המנהלת) וכי ככל שתביעת המבוטח תתקבל על הקרן לשלם לו את התשלומים להם היה זכאי אלמלא הפגיעה בזכויותיו. כך לא ייקלע המבוטח למחלוקת-לא-לו באופן שיגרום לעיכוב במימוש זכויותיו ויעלה שאלות על מתכונת ייצוג עניינם של כלל המבוטחים אל מול החברה המנהלת. בנסיבות בהן סבור המאסדר כי החברה המנהלת היא שגרמה שלא כדין לפגיעה בקרן, וכפועל יוצא מכך בכלל המבוטחים, מוקנות למאסדר הסמכויות להורות לחברה המנהלת לפצות את הקרן, וזכויות הצדדים וטענותיהם, שתושמענה במידת הצורך בפני הערכאה המתאימה, שמורות. נציין, כי מדברי נציג המאסדר בדיון אנו מסיקים כי עמדת המאסדר לעניין היריבות דומה.

98. **חוזר 2003/4** – החוזר פורסם לפני למעלה מעשרים שנים עוד בטרם חוקק חוק הגמל. עמימות מסוימת בהוראות החוזר (האם על ההודעה להיות במסמך נפרד, או שמא די בפסקה מובחנת; האם יש לשלוח במעטפה נפרדת) גורמת להליכים משפטיים רבים ומיותרים שניתן למנוע אם תוסר העמימות (לחובת רשויות מנהליות בכלל ורשויות מאסדרות בפרט, "**לערוך ולפרסם את הנחיותיהן באופן בהיר ומובן ככל האפשר**"), ראו: דנ"א זליגמן. פסקה 14 לחוות השופטת ד' ברק-ארוז). מעבר לכך, במרוצת התקופה שחלפה חלו שינויים מהותיים באמצעים בהם ניתן לידע את המבוטחים. העובדות העומדות בבסיס הערעורים שבפנינו מדגישות את החשיבות המהותית שבשמירה על הכיסוי הביטוחי ואת הצורך לוודא כי המבוטחים לא יאבדו את הכיסוי כתוצאה מאי בקיאותם ברזי התקנון. חזקה על המאסדר כי יבחן את הוראות החוזר "**על יסוד המומחיות, הניסיון והמדיניות**" של הרשות (בג"ץ **השמאים**, עמ' 644) ובשים לב להערותינו לעיל, ובמידת הצורך יפעל לתיקונו.

99. **סוף דבר** – ניתן בזה פסק דין לפיו ערעור מבטחים בתביעת פלונית נדחה. הערעור בתביעת [REDACTED] מתקבל, בהתאם ובכפוף לאמור בסעיף 95 לעיל והצדדים ימסרו הודעה לבית דין זה עד ליום 2.6.2024 אם עלה בידיהם להגיע להסכמות. עם קבלת ההודעה כאמור ובהתאם לתוכנה יינתנו בערעור [REDACTED] פסק דין משלים או החלטה. מבטחים תשתתף בשכר טרחת פרקליטי המבוטחות ובהוצאותיהן בסכום

בית הדין הארצי לעבודה

עק"ג 68334-03-22

עק"ג 52137-09-22

כולל של 15,000 ש"ח לכל אחת מהן בגין שתי הערכאות גם יחד. לפיכך, [REDACTED] יושבו ההוצאות ששולמו אם שולמו למבטחים בעקבות פסק דינו של בית הדין האזורי ובנוסף ישולם הסכום הנקוב לעיל, ואילו לפלונית תבוצע השלמה בהתאמה לסכום ששולם אם שולם בהתאם לפסק דינו של בית הדין האזורי.

ניתן היום, כ"ג אדר א' תשפ"ד (03 מרץ 2024), בהעדר הצדדים וישלח אליהם.

רועי פוליאק,
שופט

לאה גליקסמן,
שופטת

אילן איטה,
סגן נשיאה, אב"ד

מר שרגא ויצמן,
נציג ציבור (מעסיקים)

גברת ורדה אדוארדס,
נציגת ציבור (עובדים)